

ÖMER SEYFETTİN HİKÂyelerİNİN TÜRKÇENİN SÖZ VARLIğI BAğLAMINDA İnceLenMESİ

Dr. Öğr. Üyesi Tuncay TÜRKBen*

ÖZ: Söz varlığı, bir dile ait sözlerin bütünüdür. Söz varlığının içinde, bir dilin kendi öğelerinden oluşmuş, bunun içine yabancı öğelerinde girebildiği temel söz varlığı, terimler, kalıp sözler, deyimler, atasözleri, ikilemeler vb. öğeler yer alır. Dilimiz söz varlığının içerdiği bu öğeler açısından zengin olmasına rağmen yapılan çalışmalar kısıtlıdır. Bu nedenle söz varlığını belirleme çalışmalarının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bilindiđi gibi her şair ve yazarın, kendine has bir söz hazinesi vardır. Şair ve yazarlar bu söz hazinelerindeki sözcükleri kendilerine özgü bir üslûpla şekillendirir, düzeltir, yontar, onlara yeniden ve sürekli hayat verirler. “Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçenin Söz Varlığı Bağlamında İncelenmesi” adlı bu çalışmamla da yazarın hikâyelerindeki zengin söz varlığını ortaya koymak ve bu doğrultuda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle “söz varlığı ve kapsamı” ele alınmıştır. Söz varlığının içerdiği öğeler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İnceleme bölümünde hikâyelerdeki söz varlığı öğeleri (atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler, lakaplar, argo ve kaba ifadeler) saptanmıştır. Ayrıca, Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki söz varlığını ortaya koyan bu çalışmayla, dönemin maddi ve manevi kültürü hakkında ipuçları yakalamak ve Türkçenin söz varlığına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Sonuçta, Türk hikâyeciliğinde önemli bir basamak olan Ömer Seyfettin’in hikâyeleri, dil malzemesi bakımından zengin bir söz varlığına sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, söz varlığı, atasözleri, terimler, deyimler.

---

* Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
tuncayturkben57@gmail.com
Gönderim Tarihi: 31.01.2018 Kabul Tarihi:08.05.2018

Examining Omer Seyfettin's Stories in Terms of the Vocabulary of Turkish Language

ABSTRACT: The vocabulary (set of words) is the collection of all the words belonging to a language. The vocabulary of a language includes basic vocabulary composed of its own elements, which foreign elements can mix with, terms, phrasal verbs, idioms, proverbs, reduplications and etc. Despite the richness of these items in the vocabulary of our language, the studies conducted are limited. Therefore, the importance of studies to determine the vocabulary has been increasing day by day. As known, every poet and author has their own vocabulary. Poets and writers form, emendate, chip, revitalize and give them constant life in their own particular style. In the study named "Examining Omer Seyfettin's Stories in Terms of the Vocabulary of Turkish Language" it is aimed to reveal the rich vocabulary of the author's stories and contribute to the studies done before. In accordance with this purpose, "vocabulary and the scope" were handled first. The elements included in vocabulary were dealt with in detail. In the review section, the elements of vocabulary (proverbs, idioms, reduplications, terms, phrasal verbs, epithets, slang expressions) in the stories were determined. In addition, by this study revealing the vocabulary of Omer Seyfettin's stories, it is intended to catch the clues about the materialistic and spiritual culture of the period and to contribute to the presence of Turkish vocabulary. As a result, Omer Seyfettin's stories which form a significant step in Turkish short story writing, demonstrate that they have a rich vocabulary in terms of language material.

Keywords: Omer Seyfettin, vocabulary, proverbs, terms, idioms

Giriş

Söz varlığı, bir toplumun kültürünü, gelenek-göreneğini yansıtmaya yanında kavramların başlangıçtan günümüze gelinceye kadar başlarından geçenleri, kazandıkları yeni anlam ve şekilleri anlamak, üzerinde düşünüp yorumlamak açısından da son derece önemlidir. Söz varlığı (bir dildeki sözlerin bütünü) terimi Fransızca *vocabulaire*, İngilizcede *vocabulary*, Almancada *Wortschatz* ve *Wortbestand* terimleriyle anlatılan söz varlığı Türkçede *kelime (sözcük) hazinesi*, *sözcük dağarcığı*, *sözcük gömüsü* gibi terimlerle karşılanmaktadır.

Aksan, söz varlığının içeriğini ve önemini şöyle açıklamaktadır:

Filoloji ve dilbilim çalışmalarında, bir dilin sözcükleri, terimleri, yabancı dilden gelme ögeleri, atasözleri, deyim-

leri, insanlar arasındaki ilişkilerde kullanılması gelenek olmuş kalıp sözleri ve kalıplaşmış birtakım özdeyişler, bir bütün olarak sözvarlığı adı altında ele alınır. Bu terimle anılan varlık, aynı zamanda, o dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, dünya görüşünü, yaşam koşullarını ve deneyimlerini de yansıtır (Aksan 2006b: 13).

Yusuf Çotuksöken ise söz varlığı terimini üstanlambirim olarak ifade ediyor. Bunun altanlambirimlerini de şöyle sıralıyor: *a) sözcük dağarcığı, b) terim dağarcığı, c) kalıp kullanım (kalıp sözler) dağarcığı, ç) deyim dağarcığı, d) atasözü dağarcığı, e) özel deyişler dağarcığı (telmihler, dualar, beddualar gibi)...*(Çotuksöken 1989: 11).

Aksan'a göre söz varlığı, sadece birtakım seslerin bir araya gelmesiyle oluşan simgeler değil bunun yanında o dili konuşan toplumun kültürünün yansıtıldığı bir kesit olarak da düşünülmelidir (Aksan 2006a: 7). Yusuf Çotuksöken'e göre bir dilin söz varlığı iki bölümde incelenebilir: *a) tarihsel söz varlığı, b) kullanımdaki (güncel) söz varlığı. Tarihsel söz varlığı, bir dilin anlamlı dilsel birimlerinin (diğer deyişle sözlüksel dil birimlerinin) artzamanlı dökümüdür. Kullanımdaki söz varlığı da, o dilin belli bir tarihsel kesitindeki (özellikle de bugünkü) anlamlı dilsel birimlerini eşzamanlı olarak içermektedir (Çotuksöken 1989: 11). Baş (2011) ise, söz varlığı çalışmalarını üçe ayırmaktadır: Genel amaçla yapılan söz varlığı araştırmaları, özel amaçla yapılan söz varlığı araştırmaları ve diğer söz varlığı araştırmaları.*

Bir dilin söz varlığı; temel söz varlığı, atasözleri, ikilemeler, deyimler, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler, terimler, ödünçleme yoluyla doğrudan alınmış ya da çeviri yoluyla alınan yabancı sözcüklerden oluştuğu görülmektedir.

Bu çalışmada da Türk hikâyeciliğinin öncü isimlerinden biri olan Ömer Seyfettin hikâyelerinin söz varlığı tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ömer Seyfettin, dil konusundaki duyarlılığıyla konuşma dilini yazıya geçirmeyi amaç edinmiş ve bunu da hikâye türü üzerinde uygulamış, hikâyeciliğimizin önde gelen yazarlarından. Türkçenin gücünü savunan, anlatım olanaklarının zenginliğinden hikâyelerinde yararlanan Ömer Seyfettin, halk söyleyişlerini, atasözlerini, deyimleri, ikilemeleri, anlamı derin özlü sözleri, çoğu kez mizahi bir anlatım içinde kullanmış, çocuk okurların da okuma süreci boyunca zevkle, anlayarak, eğlenerek vakit geçirmelerine katkı sağlamıştır.

Amaç ve Konu

Eserlerdeki söz varlığının belirlenmesi, kullanılan dilin özgün yanlarını ortaya çıkarmada, dilin söz varlığı öğelerini belirlemede, dile yeni öğeler kazandırmada, toplumun sosyolojik, psikolojik, tarihsel, dilbilimsel kimliğini saptamada etkili olacaktır. Söz varlığı belirleme uğraşısının önemli dilbilimsel çalışmalar olduğunun bilincinde olunmalı ve bu çalışmalara dilbilimsel alanda gerek bireysel gerekse ulusal yazına yönelik çıkarımlar için daha çok yer verilmelidir. Bu çalışmadaki temel amaç, Ömer Seyfettin hikâyelerindeki söz varlığı öğelerini belirlemektir. Hikâyelerdeki söz varlığı öğelerinin Türkçenin söz varlığını, anlam evrenini yansıtmaları bakımından incelenmesi, dilbilimsel açıdan değerli sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. İncelenen söz varlığı öğeleri, Türkçenin gücünü ortaya koyuş bakımından başarılıdır. Söz varlığı belirleme çalışmalarının dilin zenginleşmesine ve gelişimine katkı sağladığı düşüncesinden hareketle araştırmada Ömer Seyfettin'in yazdığı hikâyelerdeki söz varlığı öğeleri belirlenmiştir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Türkçe, çağlar aşan, değişik kıtalara yayılan, değişik topraklarda yeni lehçeler, diller doğuran güçlü, engin bir dildir. Buna rağmen Türkçe söz varlığı üzerine yapılan teorik ve uygulamalı çalışmaların az olduğu görülmektedir. Doğan Aksan'ın *Türkçenin Sözvarlığı* adlı eseri bu alanda en yetkin çalışmadır. Türkçenin söz varlığını, bir başka deyişle söz denizini göz önüne sermek için Aksan'ın diğer çalışmaları da önemlidir. Bu alanda sınırlı da olsa hazırlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri bulunmaktadır. Ön çalışma sonunda, Ömer Seyfettin'in hikâyeleri söz varlığı açısından dikkate değer bulunmuştur. Ömer Seyfettin, hikâye, şiir, makale türlerinde eserler vermiştir. Sade dil akımına öncülük eden Ömer Seyfettin, hikâye türünün büyük bir ustasıdır. Çalışma da bu alanla sınırlandırılmıştır. Yazarın diğer türlerdeki çalışmaları çalışmamızın kapsamı dışında tutulmuştur.

Yöntem

Bu araştırma üretilmiş bir yapı üzerinde tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Var olan bir durumu, var olduğu hâliyle betimlemeyi amaçlayan bu yaklaşımda, ilişkisel türden bir tarama yapılarak hikâyelerin dilsel bütünlüğü içinde yer alan söz varlığı öğeleri incelenmiştir. Öncelikle araştırmanın kapsamını oluşturan tüm hikâyeler incelenerek, yazarın söz varlığına ulaşılmıştır. Ulaşılan söz varlığı öğeleri listelenmiştir.

Çalışmamızda Dergâh yayınlarından çıkan Hülya Argunşah'ın hazırladığı 'Ömer Seyfettin *Bütün Eserleri*' adlı eser esas alınmıştır. Söz varlığının belirleneceği söz konusu eserler fişlenmiştir. Fişlemede, Türkçenin başlıca söz varlığı öğelerinin (deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler, ikilemeler) yanı sıra diğer söz varlığı öğelerine (lakaplar, argo ve kaba sözler, doldurma sözler) de rastlanmıştır. Çalışmada saptanan söz değerlerinin çeşitliliği ve sayıca fazlalığı nedeniyle, Ömer Seyfettin hikâyelerindeki söz varlığı öğelerinin tamamı sunulmamıştır. Tespit edilen söz varlığı öğeleri kendi içinde abece sırasına göre dizilmiştir. Söz varlığının tespitinde birçok sözlükten yararlanılmaya çalışılmıştır. Ancak bunların bir kısmına metin içinde atıf yapılmamıştır. Çalışmada sözlük dışında yararlanılan ama çalışma içerisinde kaynak olarak atıf yapılmayan bazı çalışmalar ise kaynakça bölümünde önüne yıldız işareti konularak belirtilmiştir.

Söz Varlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde halkın yaşantısını, geleneksel özelliklerini ortaya çıkaran söz varlığı öğelerinden (atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler, lakaplar, argo ve kaba ifadeler) yararlanmıştır. Bu bölümde Ömer Seyfettin'in yazmış olduğu 150 hikâyede aşağıdaki söz varlığı öğeleri belirlenmiş ve sözlük formunda verilmiştir. Hikâyelerde belirlenen atasözleri ve deyimler, kaynak kitap olarak belirlenen Ömer Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü"yle karşılaştırılmış, sözlükte olmayanlar başlarına yıldız konarak belirtilmiştir.

1. Atasözleri

Acele işe şeytan karışır (İH, s.195). Aç gözünü, (yoksa) açarlar gözünü (YBSB, s.15). Akıl, insanın külahında bir çividir. Yumruk yemeden kafasının içine girmez (Vn., s.349). Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir(yeğdir). (Sabah ola, hayır ola). (Kü., s.329). Allah dokuzda verdiği sekizde almaz (Bk., s.149). Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz (HBS, s.338). Ar dünyası değil, kâr dünyası (AN, s.195). Arayan Mevlasını da bulur, belasını da (Hav., s.361). Arpa eken buğday biçmez (M, s.292). Ayağını sıcak tut, başını serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin (İn., s.348). Az tamah çok ziyan(zarar) getirir! (Bn., s.240). Bekârlık sultanlıktır (SS, s.386). Bir çiçekle yaz olmaz (gelmez) (Pİ, s.185). Bir pire için bir yorgan yakılmaz (Ç, s.188). Birlikten kuvvet doğar¹ (Az., s.169). Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar (HBS, s.334), (MD, s.387). Çok bilen (söyleyen) çok yanılır (TG, s.241). Dayak cennetten çıkmıştır

¹ Bu atasözü İskender Pala'nın *Atasözleri Sözlüğü*'nde yer almaktadır.

(AHM, s.263). Deli pazarı, bok pazarı (DT, s.356). Denize düşen yılana (yosuna) sarılır (Pir., s.367). Dikensiz gül olmaz (Gül dikensiz olmaz) (Ter., s.345). Domuz derisi(-nden) post olmaz, eski düşman dost olmaz (HB, s.297). Düşmez kalkmaz bir Allah (DZ, s.279). Eden bulur, inleyen ölür. (Etme bulursun, inleme ölürsün) (YBSB, s.16). Elçiye zeval olmaz (PİK, s.178). *Elden vefa, zehirden şifa (Bn., s.247). Emanete hıyanet olmaz (ÜN, s.109). Evdeki hesap (pazara) çarşıya uymaz (İn., s.347),(M, s.287). Geç olsun da güç olmasın (Bk., s.154). Gönül kimi severse güzel odur (BTHU, s.283). Gülme komşuna gelir başına (YE2, s.299). Haydan gelen huya gider (selden gelen suya gider.) (Mİ, s.345). Hayvan yularından, insan ikrarından (sözünden) tutulur (BB, s.219). Her gönülde bir arslan yatar (PTÇ2, s.354). Her koyun kendi bacağından asılır (MM, s.226). İki gönül bir olursa (olunca) samanlık seyran olur (AHM, s.254). İki kere iki dört eder (KH, s.311), (Ş, s.336), (Vn., s.350). İşleyen demir pas tutmaz(paslanmaz, ışıldar) (AK, s.140). Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu... (Top., s.240). Kazaya rıza gerek (Tes., s.168). Kırkıktan sonra azanı tenişir paklar(azana çare bulunmaz) (BT, s.276). Kısa günün kârı (kazancı) az olur (YBSB, s.16). Kişiyi (herkesi) nasıl bilirsin, kendi gibi (AK, s.121). Köpeksiz köy bulmuş, değneksiz gezer (BD, s.377). Kurunun (arasında) yanında yaşda yanar. (Yaşın yanında kuru da yanar) (Bn., s.242). Nadan ile sohbet etmek güçtür bilene; çünkü nadan ne gelirse, söyler diline (Na., s.376). Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz (AK, s.130). Öfkeyle kalkan zararlar (ziyanlar) oturur (KC, s.255). Para ile imanın kimde olduğu bilinmez (F, s.384). Pilavdan dönen kaşığı sapı (dönemin kaşığı) kırılınsın (YBSB, s.15). Sabrın sonu selamettir (YBSB, s.15). Söz gümüşse sükût altındır (KN, s.218). Sükût ikrardan gelir(sayılr) (BB, s.204). Şeriatın kestiği parmak acımaz (Di., s.268). Türk'ün aklı sonradan gelir (BB, s.224). Vakit nakittir (BL, s.19). Vermeyince Mabut, neylesin Mahmut? (ZE, s.325). Yaş yetmiş, iş bitmiş (YE2, s.296). Yerin kulağı var (K, s.131). Yırtıcı (alıcı) kuşun ömrü az olur (UÖ, s.357). Yolcu yolunda gerek (BŞ, s.160).

2. Deyimler

Acı gelmek (YD, s.91), aç acına (YE2, s.295), açık fikirli (KD, s.133), açık gözlü (NZO, s.235), (KD, s.133), açık saçık (Tür., s.211), açıkta kalmak (BB, s.194), açtı ağzını yumdu gözünü (Fer., s.97), (KB, s.109), adam etmek (NZO, s.235), adam sen de! (Di., s.270), adı çıkmak (AD, s.261), adım atmamak (Bir yere). (YE2, s.298), aforoz etmek (Birini) (AD, s.261), (Şİ, s.139), afyonunu patlatmak (Birinin) (HİS, s.372), (GM, s.25), ağız açtırmamak (KD, s.134), ağızdan ağza (HLK., s.60), ağza almamak (Meh., s.301), ağzı (bir karış) açık kalmak (Meh., s.303), ağzı burnu yerinde (AD, s.260), ağzı varmamak (İG, s.42), ağzına bir şey koymamak (YD, s.88), ağzına geleni söylemek (Fer., s.97), ağzına kadar (YH, s.158), (BÇA, s.358), ağzından çıkanı(çıkan sözü) kulağı işitmek(duymamak) (NK, s.281), ağzından kaçırmak (ÇH, s.83), ağzını açmamak (KN, s.218) (MT, s.201), ağzını aramak (yoklamak) (Hrm., s.26),

ağzını bozmak (YE1, s.372), ağzını hayra aç (BH, s.11), ahfeş'in keçisi gibi baş sallamak (TG, s.242), ahret kardeşi (Y, s.90), ahret suali (BV, s.83), âkil baliğ olmak (HBS, s.333), akıl etmek (ZE, s.332), akıl hocası (Kü., s.323), akıl öğretmek (Akıl vermek) (Kü., s.327), akli almamak (Aklına sığmamak) (ZE, s.331), akli başına gelmek (FSK, s.248), (Kü., s.323), akli başında (PTÇ2, s.367), akli ermek (Bom., s.212), akli fikri (YH, s.152), akli sıra (KD, s.138), akli yatmak (Bir duruma, işe) (Bn., s.246), aklına (kafasına) koymak (Kendi ya da başkasının) (An., s.249), (Bk., s.153), aklına gelmek(gelmemek) (Pİ, s.188), (KH, s.310), aklına şaşayım (BD, s.378), aklından (hatırından) çıkmak (çıkılmamak) (Vn., s.353), aklından geçirmek (İçinden geçirmek) (FSK, s.256), (P, s.281), aklından geçmek (PTÇ1, s.222), aklını kaybetmek (HLK., s.63), al kanlara boyanmak (BL, s.23), aldırış etmemek (KH, s.323), alı al, moru mor (T, s.180), alın teri (dökmek) (Di., s.263), alın yazısı (AD, s.261), Allah aşkına! (BŞİ, s.108), Allah bilir (Meh., s.301), (Niş., s.173), (D, s.188), Allah için (Hrm., s.23), altüst etmek (olmak) (BD, s.373), altından çapanoğlu çıkmak (HLK, s.80), aman dilemek (PTÇ2, s.362), (PTÇ2, s.366), aman vermemek (BL, s.17), anadan doğma (İG, s.50), anasını ağlatmak (DZ, s.281), anasını bellemek (GBA, s.329), anca beraber, kanca beraber (ÜN, s.114), ant içmek (An., s.249), ant vermek (Yemin vermek) (ÜN, s.114), ara sıra (Arada sırada) (Tz., s.54), (Es., s.78), arap saçına dönmek (iş, işler) (DT, s.356), arka (sırt) üstü (PTÇ1, s.226), arkası alınmak (PİK, s.173), aslı astarı (faslı) olmamak (KN, s.217), aşağı kalır yeri olmamak (bir şeyden, birinden) (BL, s.17), aşağı tükürsem sakal(-m) , yukarı tükürsem bıyık (-m). (Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.) (KD, s.138), aşağı yukarı (Ç, s.186), ateş almak (BÇA, s.372), avucunun içine almak (V, s.147), avuç içi kadar (yer) (FSO, s.301), ay başı (AS, s.86), ayağa kaldırmak (Herkesi) (İH, s.192), ayağa kalkmak (AK, s.152), (Ş, s.331), ayağına gelmek (HLK, s.84), ayağına getirmek (Birini) (P, s.279), ayağına kapanmak (Hrm., s.31), (TET, s.160), ayak takımı (B, s.259), ayak üstü (MT, s.201), az değil (O kişi) (MD, s.383), baba ocağı (yurdu) (İG, s.44), bağdaş kurmak (İN, s.57), bağına basmak (HG, S.75), baldırı çıplak (AN, s.193), balık etinde (BL, s.22), balık istifi (HLK., s.63), balta değmemiş (girmemiş, görmemiş) (AAP, s.130), baş belası (KD, s.136), baş eğmek (Boyun eğmek.) (PTÇ2, s.367), (PİK, s.172), baş göstermek (Yüz göstermek) (BK, s.171), (HG, S.74), baş kaldırmamak (HBS, s.333), (Ç,s.186), baş üstüne (K,s.133), başa çıkmak (BL, s.21), başa geçmek (PTÇ2, s.362), başa kakmak (Di., s.271), başı çatlakmak (YH, s.159), başı dönmek (PTÇ1, s.225), (Top., s.240), başından atmak (savmak) (PİK, s.183), başından geçmek (AD, s.257), başının (canının) derdine düşmek (YBSB, s.14), baştan aşağı (PTÇ1, s.224), (FSO, s.301), baştan çıkarmak (BT,s.276), (BT, s.280), bayrak açmak (YBSB, s.15), bereket versin (Kü., s.323), (Kıs.,239), beti benzi kalmamak (BH, s.10), beyni sulanmak (PTÇ1, s.226), bıyığı terlemek (Meh., s.300), bıyık altından gülmek (YBSB, s.14), biçilmiş kaftan (PTÇ2, s.349), bin(kırk) dereden su getirmek (YE2, s.315), bir ağızdan (An., s.250) (Fal., s.60), bir aşağı bir yuka-

rı dolaşmak (ÇS, s.85) (DT, s.359), bir (tek) başına (Ter., s.347), bir kalemde (AK, s.140), bir köşeye (köşesine) çekilmek (ÇS, s.86), bir taşla iki kuş vurmak ($\frac{1}{2}$, s.293), bir varmış, bir yokmuş (Bb., s.45), ($\frac{1}{2}$, s.296), bir yaşına daha girdim (SS, s.389), bit yeniği (Kü., s.331), boğaz boğaza gelmek (An., s.251), boğaz tokluğuna çalışmak (DZ, s.280), (Tüt., s.92), boğazına (gırtlığına) sarılmak (BL, s.23), (GBA, s.330), bol keseden (BH, s.14), bostan korkuluğu (YBSB, s.17), boş bulunmak (BL, s.36), boş düşmek (Fal., s.62), boş yere (PTÇ1, s.236), boşa gitmek (Nak., s.57), boşu boşuna (PİK, s.184), boynum kıldan ince (Na., s.377), boynunu vurmak (TT, s.233), boynuz takmak (dikmek) (AD, s.261), (Az., s.186), boyun eğmek (AD, s.258) (PİK, s.172), (Di., s.263), bozuntuya vermek (Kü., s.324), buz kesmek (Nak., s.67), caka satmak (HLK, s.73), can acısı (Hrm., s.16), can atmak (Mür., s.322), can çekişmek (İM, s.98) (AH, s.139) (Meh., s.306), can havliyle (Ss., s.58), (DT, s.364), (Az., s.185), can korkusu (YE2, s.298), can sıkıntısı (Tz., s.53) (İDA, s.28), can yoldaşı (Tür., s.209), canı tatlı (PTÇ2, s.358), canına kıymak (K, s.135), canına okumak (Az., s.166), canını almak (Fer., s.102), canını bağışlamak (K, s.135), canını çıkarmak (Di., s.265), canını sıkmak (E, s.103), canını vermek (BVŞ, s.209), (DT, s.361), (YE1, s.373), canını yakmak (YD, s.89) (İH, s.192), cebi (eli) para görmek (Niş., s.173), cilk çıkmak (Az., s.192), ciğerine işlemek (DZ, s.281), cümbür cemaat (KD, s.135), çalım satmak (KH, s.309), çat pat (FSK, s.252), çatık kaşlı (M, s.292), çayı (suyu) görmeden paçaları sıvamak (NZO, s.234), çek arabanı (MT, s.197), çekirdekten yetiştirme (HLK, s.48), çene çalmak (Mİ, s.328), çift çubuk (BH, s.13), çil yavrusu gibi dağılmak (KH, s.320), (TBZ, s.76), çocuk gibi sevinmek (İM, s.97), çocuk oyuncağı (KY, s.120), çoluk çocuğa karışmak (Büy., s.224), çoluk çocuk (AD, s.263) (PTÇ2, s.353), çorap söküğü gibi gitmek (HLK, s.73), dağa çıkmak (Bom., s.208), dağa kaldırmak (YE1, s.374), daha neler! (C, s.315), dal budak salmak (Hrm., s.38), dalavere çevirmek (DZ, s.274), (AN, s.193), dalga geçmek (AD, s.256), (BL, s.29), damarı tutmak (KA, s.146), damdan düşer gibi (Kol., s.275), (Kü., s.331), dar kafalı (Ş, s.333), darbe vurmak (PTÇ2, s.347), darısı (dostlar) başına (Nak., s.54), dayak (sopa) yemek (Hrm., s.45), deliksiz uyku (Ss., s.53), dem çekmek (Pir., s.366), dem vurmak (Bir şeyden) (G, s.269), deme gitsin (Değme gitsin) (PTÇ2, s.354), demir atmak (Frs., s.217), dereden tepeden konuşmak (TR, s.103), derinlere dalmak (YH, s.152), (LE, s.126), ders vermek (BK, s.119), devlet kuşu (YBSB, s.16), dili döndüğü kadar (MM, s.226), dili tutulmak (G, s.270), diline virt etmek (Hav., s.361), dilinin altında bir şey olmak (MM, s.226), dilinin ucuna gelmek (TT, s.232), dillere destan olmak (Fer., s.95), (Fer., s.104), dini bütün (YE1, s.375), dirsek çürütme (BB, s.202), dış göstermek (Fal., s.66), dışından, tırnağından artırmak (M, s.289), divan durmak (Fal., s.60), diz çökmek (TET, s.160), dize getirmek (PTÇ2, s.352), (İG, s.44), dizini dövmek (PTÇ2, s.354), dizinin bağı çözülmek (Bom., s.207), dizinin dibinde (T, s.180), dizleri kesilmek (PTÇ1, s.221), dizlerine kapanmak (Birinin) (ÇE, s.97), doğru dürüst (KA, s.375), dolap (fırıldak) çevirmek

(T, s.179), dolma yutmak (KB, s.109), dolu dizgin (KA, s.143), doyum olmamak (TR, s.104), dört dönmek (D, s.189), dört gözle beklemek (BÇA, s.364), dudak bükmek (Bom., s.206), dudak ısırarak (PTÇ1, s.230), dünya başına yıkılmak (AHM, s.283), dünya gözüyle (DT, s.361), (HBS, s.333), dünyaevine girmek (İ, s.161), dünyaya gelmek (ÜN, s.113), dünyaya kazık kakmak (YE2, s.300), (Bk., s.157), dünyayı zindan etmek (birine) (ÜN, s.114), düşe kalka (Kü., s.330) (YE1, s.370), düşünüp taşınmak (Mİ, s.301), düşüp kalkmak (Biriyle) (BKT, s.203), edebiyat yapmak (Pİ, s.182), (BD, s.379), eğri büğrü (Hey., s.392), ekmeğini taştan çıkarmak (Di., s.263), eksik olma (Mm., s.347), el ayak çekilmek (ÜN, s.115), (T, s.181), el bağlamak (KN, s.215), el basmak (Y, s.90), el çırp-mak (İH, s.196), el etek (ayak) öpmek (PİK, s.177), el kadar (YH, s.156), (İC, s.37), el kaldırmak (PTÇ1, s.241), el ovuşturmak (MT, s.199), el pençe divan durmak (Es., s.81), el sürmemek (bir şeye) (½, s.292), el yordamıyla (Di., s.266), elde etmek (TET, s.148), (Bom., s.213), ele geçirmek (BŞİ, s.107), ele geçmek (BL, s.36), (ÇS, s.88), eli ayağı tutmak (YE2, s.302), eli bayraklı (YBSB, s.16), eli boş dönmek (ÜN, s.112), eli değmemek (AK, s.117), eli kalem tutmak (İG, s.47), eli varmamak (Fer., s.105), elifi görse mertek sanır (İn., s.350), elinde kalmak (FSK, s.254), (YA, s.205), elinden bir kaza çıkmak (Ş, s.338), elinden bir şey gelmemek (Top., s.243), elinden tutmak (Birinin) (NZO, s.235), eline düşmek (Birinin), (P, s.279), (Büy., s.230), elini sallasa ellisi (G, s.271), elini sürme-mek (bir şeye) (TET, s.161), en aşağı (SK, s.62), enine boyuna (FSK, s.254), ense yapmak (Nak., s.52), er, geç (Mir., s.117), eski çamlar bardak oldu (Ç, s.186), eşek cennetine göndermek (MD, s.388), eteğine yapışmak (Birinin) (PİK, s.176), etek öpmek (ÜN, s.106), (YBSB, s.14), ev bark (FSK, s.254), evde kalmak (AD, s.260)(AD, s.261), evli evine, köylü köyüne (AD, s.259), eyvallah etmemek (Di., s.271), ezilip büzülme-k (BTHU, s.285), faka (tongaya) basmak (V, s.139), falan filan (BH, s.14), farkına varmak (Ta., s.132), (An., s.251), farkında olmak (Pİ, s.187), feleğin çemberinden geçmiş (Fer., s.103), felsefe yapmak (BB, s.223), fena olmak (AAP, s.131), (TET, s.152), fena yapmak (etmek) (Birini) (TET, s.158), fırsat yoksulu (düşkün) (YBSB, s.17), fırsatı kaçırmamak (AD, s.261), fırsattan istifade etmek (S, s.70), fincancı katırlarını ürküt-mek (YBSB, s.16), fink atmak (YBSB, s.15), fit vermek (Birine) (YE2, s.299), fosur fosur içmek (Tüt., s.94), foyası meydana çıkmak (birinin) (HLK, s.91), fütür getirmemek (Büy., s.228), gafil avlamak (TT, s.234), galebe çalmak (V, s.147), (İM, s.99), galebe etmek (SK, s.66), gece gün-düz (KH, s.320), geceli gündüzlü (NZO, s.235), geçmiş olsun (MT, s.200), Gel zaman git zaman (AK, s.156), (Bb., s.45), gık dedirtmemek (TBZ, s.71), gık dememek (İC, s.38), gizli kapaklı (BL, s.17), göğsü ka-barmak (PTÇ1, s.240), (PTÇ2, s.352), göğsünü gere gere (YD, s.89), göğüs germek (Di., s.271), göklere çıkarmak (AD, s.261), gönlünden kopmak (YE1, s.374), gönlünü (hatırını) hoş etmek (KA, s.144), gönül almak (İM, s.97), gönül yapmak (İG, s.49), göreceği gelmek (BÇA, s.355), görücü gitmek (AD, s.260), (FSK, s.252), göz açıp kapayıncaya

kadar (KC, s.253), göz açtırmamak (DZ, s.275), (H, s.103), göz alıcı (BŞİ, s.106) (M, s.293), göz aşinalığı (Kol., s.273), göz gezdirmek (PTÇ1, s.233), (G, s.265), (Top., s.243), göz kamaştırmak (BK, s.173) (İM, s.94), göz önüne getirmek (Tz., s.54), (An., s.246), göz yummak (AD, s.261), gözden geçirmek (İH, s.195) (PTÇ2, s.347), göze çarpmak (P, s.280), (T, s.182), gözleri (gözü) kapanmak (PTÇ1, s.226), gözleri dönmek (BL, s.23), (C, s.319), gözleri evinden (yerinden) fırlamak (oy-namak) (Bom., s.218), (Hrm., s.30), gözleri kararmak (BK, s.174) (Tes., s.170), gözleri parlamak (DT, s.362), gözleri yaşarmak (PTÇ1, s.227), (ÇS, s.92), gözleri (gözü) fal taşı gibi açılmak (BŞ, s.162), gözlerine inanmamak (PTÇ1, s.244), (Tes., s.170), gözü açık gitmek (BV, s.84), gözü açılmak (ÇS, s.89), gözü dalmak (DT, s.357), gözü doymak (BB, s.226), gözü ilişmek, (gözüne ilişmek) (Tüt., s.93), gözü kör olsun (Bir şeyin) (EM, s.81), (Y, s.89), gözü pek (PİK, s.173), gözü takılmak (Bir şeye) (HLK, s.76), gözünde büyümek (UK, s.289), gözünde tütmek (LE, s.125), gözünden kaçmak (AH, s.139), gözünden uyku akmak (GBA, s.329), gözüne çarpmak (BŞ, s.158), gözüne girmek (Birinin) (Tes., s.167), gözüne ilişmek (YD, s.89), gözüne kestirmek (C, s.319), gözüne uyku girmemek (HG, S.73), gözüne (gözünün içine) bakmak (P, s.282), (Bh., s.10), gözünü ayırmamak (T,s.184), gözünü dikmek (HG, S.70), gözünü kıpmadan (BL, s.16), (İG, s.43), (Fer., s.101), (Bk., s.152), gözünü sevdiğim (Ç, s.186), gözünü seveyim (KC, s.253), gözünün önünden gitmemek (BL, s.12), gözüyle görmek (GM, s.18), gözyaşı dökmek (İH, s.195), gücüne gitmek (PTÇ1, s.351), (KY, s.119) (T, s.180), güç bela (PTÇ1, s.365), (D, s.189), güçlük çekmek (KH, s.320), (S, s.75), güme gitmek (YE2, s.316), gün doğmak (Fer., s.99), (ER, s.98), günaha girmek (AK, s.118), (KA, s.376), güneş doğmak (ÇS, s.87), ha bire (AH, s.140) (Di., s.262), hacet görmek (Kol., s.275), hacet kalmamak (BK, s.120), hacet yok (G, s.269), haddine mi düşmüş (Hav., s.364), haddini bildirmek (PİK, s.180), hakkından gelmek (BVŞ, s.205), hakkını yemek (Birinin) (NZO, s.239), hal hatır sormak (Y, s.88), halt etmek (AH, s.140), hanya'yı Konya'yı anlamak (Vn., s.354), haritadan silmek (PTÇ1, s.223), hasret çekmek (Mİ, s.302), hatırını kırmak (HLK, s.72), hava bozmak (K, s.131), havadan, sudan (şundan bundan) konuşmak (DMU, s.162), havsalaşına sığmamak (Tes., s.165), hayal gibi (İN, s.60), hayal meyal (PTÇ2, s.360), hayalinden geçirmek (PTÇ1, s.240), hayat geçirmek (AS, s.85), hayatını kazanmak (Pİ, s.177), haydi oradan (MT, s.200), hayırdır inşallah (Kü., s.326), (Bk., s.153), helal etmek (Tes., s.169), hesabı kesmek (biriy-le) (M, s.290), hesabını bilmek (İG, s.41), hesap etmek (M, s.295), heves etmek (SK, s.64), hır çıkarmak (MD, s.387), hiç olmazsa (Tz., s.53) (TET, s.153), hin oğlu hin (biri) (Nak., s.59), hoş bulduk (HBS, s.334), hoş geldiniz (PTÇ2, s.355), hoş görmek (TET, s.144), (G, s.266), hoşuna gitmek (TET, s.144), (An., s.250), hüküm sürmek (AD, s.257) (HLK, s.81), ırzına geçmek (PTÇ2, s.366), içi bayılmak (ZE, s.338), içi yanmak (HBS, s.337), içine kurt düşmek (ÜN, s.114), içini çekmek (İç geçirmek) (Es., s.78), idare etmek (Bom., s.200), (H, s.107), iflas etmek (Tu., s.136),

iğne atsan yere düşmez (PTÇ1, s.231), (FSO, s.301), iki büklüm (BL, s.9), (PİK, s.176), iki çift laf (söz) etmek (ÜN, s.109), iki eli (birinin) yakasında olmak (N, s.82), iki lakırdı etmek (İN, s.58), iki sözü bir araya getirememek (AN, s.193), ikide birde (İH, s.197), ileri gitmek (AK, s.136), iman tahtası (DT, s.359), imanı gevremek (F, s.383), in cin yok (top oynamak) (Tes., s.166), ipe çekmek (insanı) (NZO, s.238), ipliği pazara çıkmak (AK, s.155), ismi var, cismi yok (PTÇ1, s.221), istifini bozmamak (FSK, s.259), iş başa düşmek (YBSB, s.14), iş görmek (FSK, s.253), iş tutmak (KH, s.313) (ÜN, s.106), işi (işler) yolunda olmak (Hrm., s.35), (BL, s.27), işi azıtmak (Nak., s.57), (H, s.106), işi bitmek (K, s.129), işi bozulmak (AK, s.141), işi pişirmek (As., s.174), işin başı (DZ, s.276), işine gelmek (Hrm., s.36), (ÇE, s.97), iştahı açılmak (YH, s.151), (Pir., s.369), iştahı kesilmek (İH, s.191), işten el çektirmek (PTÇ1, s.229), işten (bile) değil (G, s.271), (BVŞ, s.203), iyi gözle bakmamak (Birine) (T, s.180), kaba saba (M, s.295), kabına (kacağına) sığmamak (HG, S.73), (FSO, s.301), kafa dengi (LE, s.126), kafa patlatmak (G, s.272), (NZO, s.235), kafa tutmak (Pİ, s.179), kafası kazan gibi olmak (KD, s.135), kafayı çekmek (DZ, s.275), kafayı tütsülemek (SS, s.390), kafese koymak (Di., s.262), kalbi çarpmak (TET, s.146), (PTÇ1, s.242), kaleme almak (KD, s.133), kalın kafalı (Az., s.183), kan başına (beynine) sıçramak (çıkmaq) (MD, s.382), (Hrm., s.16), kan dökmek (PTÇ1, s.235), (PTÇ2, s.349), kan kardeşi (An., s.249), kan oturmak (HLK, s.91), kan revan içinde (H, s.103), kan ter içinde kalmak (MD, s.391), kan tutmak (MD, s.385), kana boyamak (PTÇ1, s.222), kanat germek (MM, s.228), kanına dokunmak (KH, s.309), kanını emmek (PTÇ1, s.223), (P, s.278), (AK, s.114), kapağı atmak (Fer., s.102) (TBZ, s.75), kapı dışarı etmek (YÖ, s.355), kara haber (BVŞ, s.202), karga tulumba etmek (M, s.298), (DT, s.365), kargacık burgacık (Tu., s.137), (KY, s.118), karman çorman (AN, s.194), karnı zil çalmak (YH, s.158), karşı durmak (İG, s.43), karşı gelmek (AD, s.257), karşı karşıya (Bom., s.205), karşı karşıya gelmek (YE2, s.302), karşı koymak (İG, s.46), (Fer., s.102), karşısına (önüne) dikilmek (İG, s.42), karşısına çıkmak (PTÇ2, s.352), (TT, s.237), kasıp kavurmak (BŞ, s.158), kaşlarını çatmak (Bom., s.199), kazan devirmek (Na., s.376), kelli felli (T, s.182), kendi derdine düşmek (Tes., s.166), kendi halinde (TBZ, s.74), kendi kendime (AK, s.115), kendi kendine (YBSB, s.14), kendinden geçmek (Bom., s.210) (HBS, s.337), kendine gelmek (P, s.288), (Hrm., s.31), kendine mal etmek (bir şeyi) (İM, s.99), kendini atmak (bir yere) (P, s.289), kendini beğenmek (TET, s.143), kendini bırakmak (TET, s.150), kendini kaybetmek (TET, s.153), (BL, s.24), kendini toplamak (An., s.251) (Kıs.,233), kendini tutamamak (TET, s.146), (HG, S.69), keyfi gelmek (GM, s.22), keyif çatmak (P, s.278), (BL, s.12), kılıçtan geçirmek (V, s.149), kıran girmek (HLK, s.70), kırk katır mı kırk satır mı? (F, s.382), kırk para (AS, s.86), kırkları karışmak (Mİ, s.322), kısmet çıkmak (Bb., s.45), kısmeti ayağına gelmek (Nez., s.228), kıyametleri koparmak (EM, s.82), kız almak (AD, s.260), kız oğlan kız (BL, s.18) (HLK., s.70), kız vermek (AK, s.137), kim bilir (EM,

s.78)(AS, s.85), kin bağlamak (Büy., s.225), kocaya varmak (H, s.101), kol gezmek (Di., s.265), kolayını bulmak (PTÇ2, s.357) (YBSB, s.15), korktuğuna uğramak (KY, s.125), koz kırmak (T, s.179), kör talih (Di., s.270), körü körüne (TBZ, s.76), kulağını açmak(Mİ, s.319), kulak kabartmak (BVŞ, s.204)(Di., s.264), kulak kesilmek(BVŞ, s.206) (M, s.297), kulak misafiri olmak (MT, s.194), (HLK., s.53), kulak vermek (BL, s.16), (PİK, s.177)(BVŞ, s.210), kulakları dolmak (Kü., s.323), kulaklarını tıkamak (M, s.290), kulp takmak (BL, s.33), (Nak., s.61), kurşun dökmek (Tür., s.209), kurşuna dizmek (PTÇ2, s.366), kuru iftira (Mİ, s.306), kurum satmak (ZE, s.335), küçük dilini yutmak (KH, s.311), kül olmak (BL, s.24), külah giydirmek (Kü., s.324), külahıma anlat (TBZ, s.71), küplere binmek (H, s.106), laf atmak (HBS, s.334), laf dinlemek (İM, s.97), (AD, s.260), laf etmek (AD, s.260), laf olsun diye (BŞİ, s.109), lafa tutmak (AHM, s.257), lafi ağzına tıkmak (H, s.105), lafını etmek (DZ, s.275), lügat paralamak (GBA, s.328), mahal kalmamak (YD, s.92), mahkûm etmek (S, s.74), (Pİ, s.182), mal bulmuş Mağribi gibi (PTÇ1, s.227), mana vermek (AHM, s.258), mekik dokumak (Es., s.77), merak etmek (TET, s.142), merak sarmak (Bn., s.248), meydan bırakmamak (GM, s.19), meydan kalmamak (TT, s.235), meydan okumak (Ss., s.56), meydan vermemek (S, s.70), (HB, s.294), meydana atılmak (GBA, s.328), meydana çıkmak (KD, s.133), keydana koymak (BB, s.215), meydana vurmak (P, s.283), meydanı boş bulmak (Büy., s.227), (H, s.105), mırın kırın etmek (LE, s.128), midesi bulanmak (P, s.284), miskinler tekkesi (AN, s.195), mortuyu çekmek (YE2, s.310), muradına ermek (Tes., s.169), nara atmak (HBS, s.334), (AHM, s.278), nazar değmek (Hav., s.362), ne gezer (AS, s.87), (DZ, s.283), ne olur ne olmaz (YD, s.90), ne var, ne yok? (PTÇ2, s.356), nefes etmek (KD, s.138), nefes tüketmek (F, s.384), nefesi kesilmek (Bom., s.210), (HB, s.292), neme gerek (MT, s.192), neme lazım (PK, s.264), nikâh düşmemek (AD, s.262), noktası noktasına (PTÇ1, s.240), (YÖ, s.353), Nuh der, peygamber demez (BH, s.10), nur topu gibi (ÇS, s.91), ocağına incir dikmek (AK, s.140), ok yaydan çıkmak (Bn., s.249), olacak gibi değil (M, s.296), olan biten (Hrm., s.41), olur iş değil (DZ, s.281), omuz silkmek (M, s.289), on parasız (PTÇ1, s.229), orta hâlli (Na., s.378), orta malı (İN., s.353), ortalığı pislik götürmek (AN, s.195), ödü kopmak (patlamak) (KY, s.125) (C, s.318), ölüm döşeğimde (P, s.286), (Tür., s.211), ölümü göze almak (Na., s.378), ölüsü kandilli (HBS, s.336), ölüsü kınalı (DZ, s.281), önüne dikilmek (TET, s.154), önüne geçmek (BD, s.377), (Mir., s.118), önünü almak (Na., s.376), öpüp (de) başına koymak (Fer., s.99), ötede beride (G, s.268), öyle ise (Bk., s.152), öyle ya (Bk., s.150), pabucu dama atılmak (AD, s.260), pabuç (gürültüye pabuç) bırakmamak (BŞ, s.163), (HLK, s.49), paçaları sıvamak (Hav., s.361), paha biçmek (Kol., s.274), paldır küldür (Krm., s.351), pamuk ipliğiyle bağlamak (Pİ, s.186), para etmek (Ss., s.55), (KB, s.108), peşine takılmak (Pir., s.365), peşkeş çekmek (ZE, s.335), pir aşkına (Di., s.269), (NZO, s.235), pireyi deve yapmak (B, s.258), pişkinliğe vurmak (GBA, s.329), pot kırmak (Kol., s.274), pundu-

nu bulmak (YBSB, s.16), pusuya düşmek (Tes., s.165), rast gelmek (AAP, s.129), renk vermemek (T, s.179), rol oynamak (İH, s.195), ruhu bile duymamak (YBSB, s.16), sabır taşı (MT, s.198), sabun köpüğü gibi sönmek (AK, s.119), saç sakal ağartmak (V, s.140), saç bitmedik yetim (YBSB, s.15), sadede gelmek (AH, s.139), safa geldiniz (½, s.294), sakalı ele vermek (HLK., s.60), salık vermek (ÜN, s.106), sarpa sarmak (YBSB, s.14), selam vermek (Top., s.245), selamı sabahı kesmek (Bb., s.46), ses seda kesilmek (Fal., s.62), sesi çıkmamak (BL, s.20), sesini çıkarmamak (H, s.106), sıkıya gelmek (Top., s.242), sıra dayağı (Fal., s.61), sırtında yumurta küfesi yok ya! (F, s.382), silip süpürmek (BB, s.197), sinekten yağ çıkarmak (HLK, s.73), sinirine dokunmak (PTÇ1, s.220), (P, s.278), sınırları gerilmek (KH, s.307), size ömür (ÜN, s.106), soğuk kanlı (Hrm., s.45), soluğu (bir yerde) almak (Mir., s.118), son nefes (İM, s.98) (AK, s.119), soyup soğana çevirmek (DZ, s.276), (MM, s.223), sökün etmek (M, s.294), sövüp saymak (MD, s.382), söz birliği etmek (Fal., s.61), söz dinlemek (HİS, s.374), söz vermek (G, s.269), (V, s.145), sözüm ona (LE, s.130), sözünden çıkmamak (YE2, s.316), su gibi okumak (DT, s.357), surat asmak (GBA, s.329), surat bir karış (EM, s.81), sütü bozuk (YE2, s.296), şafak sökmek (İG, s.50), (KA, s.143), şaha kalkmak (Fal., s.64), (K, s.133), şaka yapmak (MD, s.386), şangur şungur (PTÇ1, s.244), şapır şupur (NZO, s.234), şart olsun (Fal., s.61), şeytana uymak (ÜN, s.111), şeytanın ayağını kırmak (KA, s.376), şöyle dursun (DZ, s.275), şundan bundan konuşmak (DMU, s.162), taban tabana zıt (AD, s.262), (HB, s.295), tadı kaçmak (PTÇ2, s.348), tadında bırakmak (BB, s.222), talihi yâr olmak (İG, s.50), taşı tarağı toplamak (TBZ, s.75), (YBSB, s.15), taş atmak (birine) (GBA, s.329), taş çıkartmak (Biri başkasına) (AN, s.196), taş kesilmek (KY, s.125), taş taş üstünde bırakmamak (PTÇ2, s.366), tatlı dil (NK, s.281), tefe koymak (AD, s.261), tek başına (Fer., s.95), tek tük (PTÇ1, s.230) (AD, s.255), tellal çağdırtmak (BL, s.20), temel atmak (AK, s.115), tepeden turnağa (kadar) (BL, s.12), (ÜN, s.106), tepesine binmek (BL, s.15), ter dökmek (NZO, s.233), tersi dönmek (HBS, s.336), topa tutmak (PTÇ1, s.224), turp gibi (Niş., s.173), tuzla buz olmak (Ş, s.339), tuzağa düşmek (V, s.148), tükürdüğünü yalamak (HLK., s.68), tüyleri ürpermek (YD, s.89), (Ş, s.331), ufak tefek (½, s.295), uğurlar ola (YD, s.93), umurunda değil (Ter., s.347), uyku çekmek (BŞ, s.158), uykusu kaçmak (KH, s.307), uzun hikâye! (ZE, s.330), uzun sözün (lafın) kıyası! (Bom., s.212), (BT, s.277), uzun uzadıya (SK, s.64), (PTÇ1, s.228), uzun uzun (AAP, s.129), (ÇH, s.83), üç günlük ömür (AS, s.86), üst baş (G, s.276), üstü başı dökülmek (Vn., s.352), üstüne gelmek (Y, s.89), üzerine yürümek (G, s.271), (C, s.319), üzerine almak (FSO, s.313), vakit vakit (Kü., s.330), varı yoğu (M, s.287), vay anasını (DZ, s.282), (NZO, s.235), vur patlasın, çal oynasın (HBS, s.335), yaka silmek (birinden) (HBS, s.334), yakasını bırakmamak (Vn., s.353), yakayı sıyırmak (D, s.187), (BB, s.201), yalpa vurmak (ÇE, s.99), yan gözle bakmak (BŞİ, s.107), (HB, s.295), yanağından kan damlamak (Ç, s.186), yarım yamalak (MM, s.227), yarından tezi yok (AHM, s.269), yaşlı başlı (UK, s.288), yavaş

gel! (NZO, s.234), yedisinden yetmişine kadar (YE2, s.296), yere sermek (BB, s.199), yerin dibine geçmek (Es., s.84), (Mİ, s.317), yerinde durmamak (Kaş., s.376), yerinde yellere esmek (T, s.180), yerle bir etmek (K, s.135), yıldırımla vurulmuşa dönmek (Bom., s.211), (Y, s.90), yok pahasına (Meh., s.303), (Di., s.269), yol açmak (TT, s.233), yol göstermek (NZO, s.238), yol vermek (BL, s.34) (Fer., s.94), yola çıkmak (P, s.279), yola düzülme (ÜN, s.109), yola gelmek (KH, s.314), yolu düşmek (Büy., s.224), yolun açık olsun (ÜN, s.110), yolunu bulmak (KH, s.308), yuva yapmak (Hrm., s.15), yuvasını yıkmak (YE2, s.296), yükte hafif pahada ağır (Krm., s.350), yüreği ağzına gelmek (BVŞ, s.208), (Bb., s.45), yüreği cız etmek (UK, s.288), yüreği çarpamak (AAP, s.129), yüreği dayanmamak (P, s.288), yüreği hop etmek (HBS, s.335), yüreği hoplamak (AAP, s.130)(BD, s.381), yüreği parçalanmak (TT, s.234), yüreğine inmek (YD, s.91)(Büy., s.226), yürek oynatması (C, s.318), yüz bulmak (Nak., s.59), yüz çevirmek (UÖ, s.357), yüz görümlüğü (Ş, s.343), yüz sürmek (KA, s.144), yüz tutmak (Az., s.187), yüz vermek (Es., s.81), yüzü gülmek (Büy., s.223), (DZ, s.282)(YE1, s.374), yüzüne bakmamak (Nak., s.56), yüzüne karşı (söylemek) (Hrm., s.25), yüzüne vurmak (GBA, s.329) (BK, s.117), (Ş, s.340), yüzünü buruşturmak (PTÇ1, s.229), suratını ekşitmek (Meh., s.305), yüzünü kızartmak (GBA, s.325), yüzünün akıyla çıkmak (YA, s.208), zararı yok (YD, s.91), zemin hazırlamak (BB, s.202), zıvanadan çıkmak (BB, s.222), zilzurna sarhoş (Mİ, s.308).

3. İkilemeler

Abdestli abdestli (Y, s.90), abuk sabuk (DT, s.364), (MD, s.389), acele acele (Ap., s.124), acı acı (BK, s.175), (İG, s.47), (DZ, s.282), aç açına (GBA, s.327), açar açmaz (Bn., s.249), açık açık (Mİ, s.321), açık saçık (T, s.179), adım adım (K, s.134), afal afal (M, s.296), afilli afilli (DZ, s.278), ağır ağır (BL, s.9), ağız ağıza (Hrm., s.49), ağızdan ağıza (HLK., s.60), ağılatıla ağılatıla (BL, s.34), ağlaya ağlaya (Hrm., s.44), ağız ağızına (PTÇ1, s.231), ağız burnu (AD, s.260), aile aile (Hrm., s.21), akıp giden (P, s.279), akla hayale (AN, s.193), akli fikri (YH, s.152), (MT, s.200), al aşağı ver yukarı (GBA, s.327), allı yeşilli (K, s.136), aldım alalı (Hrm., s.18), alev alev (T, s.183), alı al (T, s.180), alı al, moru mor (T, s.180), alıcı verici (MD, s.385), alık alık (Bom., s.207), (ÜN, s.109), alım satım (Kü., s.324), alıp satmak (PK, s.263), alır almaz (C, s.317), alış veriş (D, s.187), alt üst (BD, s.373), amanı mamamı (DT, s.364), ana oğul (HLK., s.63), anca beraber, kanca beraber (ÜN, s.114), anlata anlata (HBS, s.333), (DMU, s.163), aptal aptal (BL, s.28), ara sıra (Tz., s.54), (BK, s.165), (Es., s.78), arada sırada (Mür., s.322), araya araya (M, s.290), ardı arası (KD, s.135), arsız arsız (T, s.182), asabi asabi (ZE, s.326), aşağı yukarı (Ç, s.186), aşk maşk (As., s.176), ata ata (Fal., s.66), atlar atlamaz (KH, s.310), avuç avuç (M, s.287), ayrı ayrı (G, s.271)(BL, s.25), ayrı gayrı (KH, s.310), ayrılır ayrılmaz (MM, s.225), az buçuk (KA, s.146), azala azala (BK, s.121), badikliye badikliye (BTHU, s.286), bağıra bağıra (An., s.248), (Es., s.81), bağırıp çağırarak (MD, s.382), baka baka

(Ş, s.344), (BD, s.377), bakına bakına (AN, s.196), bakıp bakıp (AAP, s.129), bakkal çakkal (YBSB, s.16), ballandıra ballandıra (Bn., s.241) (BÇA, s.369), bangır bangır (PTÇ2, s.365), basa basa (T, s.184), bastı basalı (KC, s.254), başka başka (FSO, s.307), başlar başlamaz (AK, s.124), başlı başına (AD, s.257), (MT, s.192), baştan aşağı (PTÇ1, s.224), (Di., s.270), baştan başa (HLK., s.51), bata çıka (BTHU, s.282), baygın baygın (Vn., s.354), (D, s.187), bekleye bekleye (Nez., s.228), beş on (ÇS, s.87), bet beniz (BH, s.10), beyazlı siyahlı (K, s.127), bildim bileli (GM, s.25), bile bile (M, s.287), bilir bilmez (İC, s.39), bir aşağı bir yukarı (BL, s.29), bir bir (FSK, s.255), birer birer (PTÇ1, s.224), (AH, s.140), bitip tükenmek (Fer., s.93), bitmek tükenmek (ÇH, s.83), bitmez tükenmez (BL, s.10), (M, s.289), boğaz boğaza (An., s.251), boğazlaşa boğazlaşa (Az., s.167), bol bol (Bom., s.214), (PTÇ2, s.346), boşu boşuna (PİK, s.184), (Bn., s.250), boy pos (Ss., s.57), boydan boya (C, s.315), boyu boyuna (Nez., s.227), bulut mulut (MT, s.194), buruştura buruştura (TBZ, s.73), bütün bütün (TET, s.150), (TET, s.161), (İM, s.97), bütün bütüne (İN, s.57), (Bom., s.212), büyük büyük (Ş, s.334), büyük küçük (Büy., s.224), can cana (ER, s.98), can ciğer (Ş, s.333), canlı canlı (BL, s.17), cır cır (Bn., s.242), cıvıl cıvıl (YÖ, s.354), cümbür cemaat (KD, s.135), çabuk çabuk (T, s.184), çağlaya çağlaya (Bn., s.240), çakıl çukul (G, s.271), (BB, s.209), çalgı çağanak (PK, s.265), çar naçar (KB, s.109), çarpa çarpa (UK, s.290), çatır çatır (PTÇ1, s.222), (Ss., s.57), çekip gitmek (V, s.145), (Tes., s.165), çelik çomak (Mİ, s.321), çer çöp (MD, s.384), çıkar çıkmaz (Tes., s.165), çıkıp gitmek (ÜN, s.109), çıktık çikalı (AD, s.256), çın çın (T, s.179), çıtır çıtır (GM, s.21), çıtır pıtır (YÖ, s.355), çift çubuk (BH, s.13), çiftler çiftler (Es., s.80), çiftleşe çiftleşe (BL, s.15), çingene mingene (N, s.81), çoluk çocuk (AD, s.263), (PTÇ2, s.353), çoluklu çocuklu (PK, s.269), dağita dağita (Ss., s.56), dalar dalmaz (Kaş., s.380), dal budak (Hrm., s.38), dalga dalga (AS, s.86)(DMU, s.160), dalgın dalgın (E, s.107)(P, s.285), damla damla (Hrm., s.19), dara dar (Bn., s.248), dargın dargın (As., s.174), darmaduman (DZ, s.274), davul zurna (Es., s.79), dehşetli dehşetli (Az., s.187), delik deşik (K, s.129), denk denk (V, s.148), dere tepe (ÜN, s.106), derece derece (MD, s.386), dereden tepeden (TR, s.103), derin derin (TET, s.145), (PTÇ2, s.367), (DZ, s.279), dersten mertsen (Fal., s.60), dır dır (Di., s.270), didik didik (T, s.183) (DN, s.111), dik dik (PTÇ2, s.346), dikkatli dikkatli (HB, s.296), (Kü., s.329), dinlene dinlene (FSO, s.310), dinleye dinleye (Frs., s.218), diri diri (BL, s.12)(HBS, s.336), dişi erkek (Hrm., s.24), doğma büyüme (Kıs., s.234), doğru dürüst (KA, s.375), doğrudan doğruya (TET, s.158) (YD, s.89), dolar dolar (M, s.296), dolup boşalmak (YBSB, s.16), doya doya (Nak., s.55), döne dolaşa (NK, s.287), döne döne (Top., s.240), dönüp dönüp (Kü., s.331) (Bn., s.244), dörder dörder (HB, s.290)(HLK, s.79), dört beş (A, s.113), döve döve (BŞ, s.163)(TT, s.231), dövünüp durmak (ÜN, s.116), dudak dudağa (PTÇ1, s.220), (ER, s.97), dura dura (MD, s.390)(Tür., s.211), durma dinlenme (KY, s.120), durmak dinlenmek (Pir., s.366), durup dinlenmeden (Di., s.272), durup dururken (Meh.,

s.346), durur durmaz (BVŞ, s.209), düşe kalka (Kü., s.330), düşer düşmez (İG, s.42), düşüne düşüne (P, s.279) (MT, s.198), düşünüp durmak (DZ, s.281), düşünüp taşınmak (Mİ, s.301), ede ede (PTÇ2, s.366), eğilip eğilip (NZO, s.236), eğri büğrü (BD, s.377), el âlem (LE, s.130), el ayak (AAP, s.127), (HBS, s.333), elden ele (Fal., s.65), el etek (PİK, s.177), eli ayağı (YE2, s.302), elini ayağını (HBS, s.333), enine boyuna (FSK, s.254), er geç (Mir., s.117), esmer beyaz (AAP, s.127), esreli üstünlü (İN, s.59), ev bark (FSK, s.254), evlendi evleneli (Hrm., s.38), ezilip büzülme (PİK, s.176), fakatı makatı (Hrm., s.43), fakir fukara (KA, s.147), falan filan (BH, s.14), feci feci (HLK, s.71), ferah ferah (MT, s.195), fersah fersah (PTÇ2, s.349), fiçı fiçı (Büy., s.226), fıkır fıkır (DZ, s.286), fıldır fıldır (Mİ, s.329), fosur fosur (K, s.127), (Tüt., s.94), gaile gaile (PİK, s.173), gani gani (F, s.381), gece gündüz (KH, s.320), (PİK, s.182), geceli gündüzlü (Büy., s.228), geçer geçmez (PİK, s.173), gel zaman git zaman (AK, s.156), (AN, s.192), geldi geleli (Ç, s.186), gelen geçen (PTÇ2, s.355), gelen giden (BB, s.216), gelip geçmek (PTÇ2, s.365), gelip giden (D, s.187), gelip gitme (HLK., s.70), gelir gelmez (Büy., s.224), genç genç (AK, s.120), geniş geniş (FSK, s.248), gere gere (YD, s.89), geri geri (KN, s.221), gerilip gerilip (T, s.181), gerine gerine (YH, s.155), geveleyip geveleyip (AN, s.192), gezine gezine (Mür., s.321), gıcır gıcır (Pir., s.366), gıldır gıldır (½, s.296), gider gitmez (Bom., s.203), gidip gelmek (Di., s.271), (Mür., s.321), girdik gireli (PK, s.266), giren çıkan (BB, s.216), girer girmez (Fal., s.60), gizli gizli (Bom., s.210), gizli kapaklı (BL, s.17), gizliden gizliye (Bb., s.45), görmemeye görmemeye (DZ, s.279), görünür görünmez (MD, s.383), görür görmez (S, s.69), (BL, s.35), güç bela (PTÇ2, s.365), güle güle (Hrm., s.43), gümbür gümbür (Es., s.83), gümrük mürük (MT, s.194), günü gününe (Hrm., s.17), güzel güzel (H, s.112), güzel çirkin (Mür., s.321), hacı hoca (T, s.178), haddi hesabı (HLK., s.61), hadsiz hesapsız (Büy., s.226), hal hatır (Y, s.88), halis muhlis (Az., s.168), hamle hamle (NK, s.281), haraç mezat (MD, s.386), harap türap (AHM, s.260), harelene harelene (DN, s.110), harf be harf (TET, s.158), harfi harfine (B, s.258), harıl harıl (TT, s.236), havadan sudan (DMU, s.162), havaya havaya (YE2, s.299), hayal meyal (Ş, s.339)(PTÇ2, s.360), hayır hasenat (Bh., s.10), hayır hayır (YD, s.89), haykıra haykıra (KB, s.107), hayran hayran (Ş, s.343), hazin hazin (Ç, s.186) (Di., s.264), hemen hemen (Ş, s.333)(R, s.167), hepsi hepsi (KH, s.319), heyecanlı heyecanlı (YD, s.93), hçkıra hçkıra (N, s.81)(ZE, s.342), hıncalıncı (Büy., s.226), hısım akraba (Di., s.262), (Y, s.87), hızlı hızlı (PTÇ1, s.225), (Di., s.266), hiddetli hiddetli (YH, s.152), hotozu hotozuna (Nez., s.227), hüngür hüngür (Es., s.84), ısına ısına (Şİ, s.140), ısıra ısıra (BL, s.39), içi dışı (Hrm., s.25)(HLK., s.54), için için (Pİ, s.177), ihtiyar genç (DMU, s.159), iki üç (PTÇ1, s.236), ikişer ikişer (Es., s.80)(K, s.136), ileri geri (K, s.133), ilim milim (Hrm., s.20), in cin (AHM, s.279), ince uzun (DN, s.113), inceden inceye (BVŞ, s.213), indi ineli (Az., s.173), inim inim (BV, s.83), inleye inleye (BL, s.26)(Ç, s.185), irili ufaklı (HB, s.292), (HLK, s.78), isim isim (Hrm., s.21), iste-

meye istemeye (GBA, s.327), (Di., s.264), iş güç (BKT, s.203), iştir iştirmez (Bom., s.209), ite kaka (Mİ, s.339), itiş kakış (Bn., s.240), kaba saba (BD, s.375)(M, s.295), kabahatli kabahatli (BL, s.9), kabara kabara (BH, s.14), kaç göç (Bb., s.45), kadeh kadeh (Bom., s.214), kadın erkek (PTÇ1, s.231), (PTÇ2, s.366), kâğıt kalem (TBZ, s.70), kala kala (Bn., s.249), kaldı kalalı (Mir., s.116), kaldırıp kaldırıp (Es., s.80), kalın kalın (Bn., s.251), kalkar kalkmaz (HB, s.295), kambur kambur (AN, s.193), (Şİ, s.140), kana kana (V, s.150), kan ter (MD, s.391), kapar kapamaz (ER, s.100), kara kuru (Top., s.241), (LE, s.128), karga tulumba (M, s.298), (DT, s.368), kargacık burgacık (Tu., s.137), (KY, s.118), karı koca (YH, s.151), karılı erkekli (PK, s.269), karış karış (PTÇ2, s.349), karman çorman (AN, s.194), karşı karşıya (E, s.102), (Bom., s.205), kasaba kasaba (Kü., s.324), kasıp kavurmak (BŞ, s.158), kaş göz (AAP, s.127), kaşık maşık (TG, s.245), kat kat (BŞ, s.158), kavga gürültü (HİS, s.372), kelime kelime (PK, s.268), kelli felli (T, s.182), kendi kendime (Ap., s.124), (TET, s.157), kendi kendimize (Hrm., s.33), kendi kendine (YBSB, s.14), kendi kendini (HG, s.71), kesik kesik (BL, s.37), kesilir kesilmez (Ş, s.332), kesip biçmek (C, s.321), keskin keskin (Di., s.266), kırılı kırılı (Büy., s.228), kırıp kırıp (LE, s.130), kırıt kırıt (BH, s.13), kırmızı kırmızı (HB, s.296), kısa kısa (İDA, s.30), kıvrana kıvrana (BL, s.26) (Büy., s.227), kıyı bucak (TT, s.233), kilit kürek (YÖ, s.354), kimse kimseye (YA, s.205), koca koca (DT, s.365), kol kol (KN, s.222), kol kola (AD, s.259), konak konak (PİK, s.181), konuşa konuşa (Hrm., s.38), korka korka (Büy., s.224), (Mür., s.324), koşa koşa (BL, s.27), koyun koyuna (Hav., s.362), körü körüne (TBZ, s.76), kös kös (MT, s.197)(MD, s.384), köşe bucak (Az., s.187), kucak kucağa (TET, s.150), kucak kucak (YD, s.89), (V, s.148), kum kum (İC, s.37), kuru kuruya (Niş., s.173), kurula kurula (HLK, s.89), kuruş kuruş (M, s.287), küçük küçük (Kol., s.276), küfe küfe (Ş, s.334), (T, s.182), küme küme (Büy., s.224), kürek kürek (YE2, s.315), kütle kütle (AN, s.194), lime lime (DZ, s.277), lüle lüle (DMU, s.158), mahzun mahzun (P, s.278) (ÜN, s.108), manalı manalı (BTHU, s.282), manalı manasız (TBZ, s.72), mânasız mânasız (DZ, s.280), manga manga (AK, s.151), memleketten memlekete (KY, s.120), mesele mesele (PTÇ1, s.225), mırın kırın (LE, s.128), mışıl mışıl (ÜN, s.115), mini mini (KH, s.310), miskin miskin (Meh., s.302)(Es., s.84), morarıp morarıp (Bn., s.249), moru mor (T, s.180), namaz niyaz (Hav., s.363), namuslu namuslu (YE1, s.373), nazlı nazlı (FSO, s.303), ne gelen var ne giden (BŞ, s.159), ne olur ne olmaz (YD, s.90), ne var, ne yok? (PTÇ2, s.356), (İG, s.44), nefes nefese (DT, s.358), (Hrm., s.16), nesi var nesi yok (ÜN, s.111), nim üryan (TET, s.154), çoktası noktasına (PTÇ1, s.240), (P, s.286), okuma yazma (BH, s.13), okur yazar (BTHU, s.285), okuyup yazmak (KH, s.318), olan biten (Hrm., s.41), olsa olsa (Ş, s.334), olup biten (AN, s.191), olup olmadığı (Ş, s.339), onar onar (PTÇ2, s.368), oraya buraya (BL, s.10), otura otura (Nak., s.52), oturur oturmaz (BL, s.27), öbek öbek (Nez., s.230), ölür ölmez (Bh., s.11), örtülür örtülmez (Y, s.90), öte beri (Az., s.173), ötede beride (G, s.268), öteden beriden

(İG, s.49), öteki beriki (AK, s.147), öteye beriye (PTÇ2, s.363)(Kaş., s.378), Paldır küldür (Krm., s.351), parça parça (PTÇ1, s.229) (BL, s.9)(PTÇ1, s.241), parıl parıl (C, s.316), (Bb., s.46), pençe pençe (Meh., s.303), perde perde (TET, s.142), peynir ekmek (KA, s.374), pırıl pırıl (BKT, s.204), pinti pinti (½, s.298), pis pis (MD, s.389), rabıtalı rabıtasız (PTÇ1, s.222), rahat rahat (PTÇ2, s.349)(PTÇ2, s.361) (Fer., s.103), rezil rüsva (BH, s.12), saati saatine (Hrm., s.42), sabah akşam (HBS, s.333), sabahtan akşama (MT, s.192), saç baş (Az., s.185), saç sakal (ÜN, s.108)(Hav., s.362), saçlı sakallı (BT, s.280), saçmasapan (MT, s.194), saf saf (Top., s.240), sağ sol (Tes., s.166), sağa sola(BL, s.25), sağına soluna (BH, s.9), sağda solda (Fal., s.65), sakır sakır (DZ, s.285), salına salına (BVŞ, s.210), sallana süzüle (BH, s.13), sallaya sallaya (PİK, s.177), (Top., s.245), sandık sandık (Na., s.378), santimetre santimetre (HLK., s.68), sararıp solmak (YÖ, s.355), sararmak solmak (P, s.278), sarı sarı (Y, s.91), sarmaş dolaş (KC, s.255), sarsıla sarsıla (DT, s.359), satıp savmak (NZO, s.232), satırı satırına (AK, s.120), savuşup gitmek (BL, s.14), sebepli sebepsiz (AN, s.199), seke seke (İn., s.353), sekizer onar (Tz., s.54), selam sabah (Bb., s.46), senli benli (Mİ, s.302), serbest serbest (P, s.279), serin serin (Vn., s.350), sersem sersem (ÜN, s.109), serseri serseri (BH, s.10), sert sert (PTÇ2, s.364), ses seda (Kü., s.330), sessiz sedasız (AS, s.86), (BÇA, s.357), seve seve (P, s.286), sevine sevine (PTÇ2, s.360), (Şİ, s.141), seyrekleşe seyrekleşe (HLK, s.70), sıcak sıcak (Di., s.271), sıçrata sıçrata (Fal., s.64), sık sık (AD, s.256), sıkı sıkıya (Ş, s.335), (TBZ, s.77), sıkıla sıkıla (ZE, s.332), sıkışa sıkışa (BT, s.271), sigara sigara (TBZ, s.77), silinip süpürülmek (YH, s.151), silip süpürmek (BB, s.197), silkip atmak (FSK, s.256), sivri sivri (YE1, s.370), siyah siyah (ZE, s.335), soğuk soğuk (TBZ, s.77), sokak sokak (YBSB, s.15), soluk soluğa (AS, s.86), sora sora (MD, s.390), soyu sopyu (BTHU, s.284), söküle mihlana (M, s.296), söner sönmez (G, s.269), sönük sönük (K, s.130), sövüp saymak (MD, s.382), söylene söylene (HLK, s.83), sürahi sürahi (T, s.183), sürü sürü (BVŞ, s.202), sürüm sürüm (Y, s.89), sürüne sürüne (HLK., s.59), şakır şakır (Fer., s.93), Şam'ı mamı (Kü., s.324), şangır şangır (ÜN, s.112), şangur şungur (PTÇ1, s.244), şapır şupur (NZO, s.234), şart mart (BTHU, s.285), şartsız şurtsuz (HBS, s.335), şaşkın şaşkın (C, s.319), şehir şehir (Kü., s.324), şeksiz şüphesiz (Az., s.169), şıkır şıkır (BVŞ, s.210), şımartıla şımartıla (Bb., s.41), şıpır şıpır (N, s.81), şişe şişe (Büy., s.226), şişman zayıf (AAP, s.127), şu bu (Pir., s.366), şundan bundan (DMU, s.162), şurdan buradan (Az., s.191), tabak tabak (T, s.183), taban tabana (AD, s.262), (HB, s.295), tabur mabur (AHM, s.275), tak tak (Fal., s.65), takım takım (K, s.136) (YE1, s.373), takır takır (MD, s.386)(YÖ, s.354), takır tukur (BKT, s.202), tatlı tatlı (TET, s.152)(Bom., s.204), tatsız tuzsuz (Bb., s.41), taze taze (HLK, s.80), tek tük (AD, s.255)(PTÇ1, s.230), teke tek (TT, s.235), teker teker (YE2, s.290), tekme tokat (ÜN, s.116), (BŞ, s.163), tekmeleme tekmeleme (YA, s.208), tekrar tekrar (PTÇ1, s.245)(Bom., s.214), temiz temiz (Y, s.87), tepeden tırnağa (BL, s.12), tepine tepine (Hrm., s.16), tıka basa

(LE, s.128), tıkı tık (Kaş., s.376), tıkır tıkır (Nez., s.229), tıpır tıpır (Fer., s.98), tik tak (Bom., s.202), tin tin (AH, s.140), tir tir (ÜN, s.115), toplar toplamaz (BV, s.84), toplayıp toplayıp (Az., s.190), toplu tüfekli (NZO, s.238), toz duman (BVŞ, s.208)(Tes., 169), tuhaf tuhaf (TET, s.146), tutam tutam (Ç, s.187), tutar tutmaz (Tes., s.167), tuzla buz (Ş, s.339), türeyip çoğalmak (Ş, s.333), Türk mürk (AK, s.134), Türkoloji mürkoloji (AK, s.147), türlü türlü (Büy., s.226), ucuz ucuz (Bn., s.241), ufak tefek (½, s.295), ulam ulam (Mİ, s.313), ulu orta (MD, s.386), uslu akıllı (AN, s.191), uslu uslu (Mür., s.322), utana utana (ZE, s.332), uyuya uyuya (Pir., s.370), uzak yakın (NK, s.289), uzaktan uzağa (K, s.131), uzaktan yakından (G, s.268)(T, s.179), uzun kısa (AK, s.149), uzun uzadı (An., s.252), uzun uzadıya (SK, s.64)(PTÇ1, s.228), uzun uzun (AAP, s.129)(FSO, s.309), üçer üçer (V, s.141), üst baş (Kol., s.276)(İG, s.43), vaade maada (Kıs.,234), vakit vakit (K, s.127)(Kü., s.330), vapur vapur (Meh., s.300), varı yoğu (M, s.287), vere vere (YE2, s.299), vızır vızır (AHM, s.279), vura kıra (Fer., s.102), yağlı ballı (YBSB, s.17), yakıp kavurmak (TET, s.163), yalvarmak yakarmak (EM, s.80), yamru yumru (MD, s.383), yan yana (Kol., s.277)(DZ, s.283), yana yakıla (BÇA, s.359), yanık yanık (FSO, s.308), yanıla yakıla (F, s.381), yapıp yapıp (TET, s.159)(V, s.139), yarı yarıya (TBZ, s.74), yarım yamalak (BK, s.119)(MM, s.227), yaşlı başlı (P, s.287)(UK, s.288), yavaş yavaş (YD, s.92)(BŞİ, s.109), yaz kış (Bn., s.240), yaza yaza (PTÇ2, s.354), yeni yeni (MM, s.223), yerden yere (M, s.299), yersiz yurtsuz (YE2, s.294), yığın yığın (YD, s.89), yol yol (Kü., s.331), yorgun argın (Pir., s.366), yorgun yorgun (Es., s.77)(BÇA, s.369), yudum yudum (MD, s.388), yuvarlana yuvarlana (MT, s.194), yüklü yüksüz (BŞ, s.162), yüz yüze (Hrm., s.16), yüze yüze (Mİ, s.339), zangır zangır (C, s.316), (TR, s.101), zıp zıp (AD, s.261) (Kü., s.328), zırt zırt (AD, s.262), zil zurna (Mİ, s.308).

4. Terimler

4.1. Musikî Terimleri

Balo (PTÇ1, s.227), bando (FSO, s.301), beste (Meh., s.306), gramofon (Hrm., s.36), güfte (Ş, s.337), kanun (KD, s.135), kaval (YE2, s.317), keman (Hrm., s.28), laterna (MM, s.222), mandolin (Bom., s.199), (Bom., s.215), marş (FSO, s.301), mızık (HB, s.290), (M, s.293), Mozart (G, s.269), nakarat (Bom., s.201), nota (EM, s.80), opera (P, s.284), orkestra (M, s.294), parça (BT, s.273), piyano (EM, s.79), plak (AHM, s.253), polka (AS, s.86), (Bom., s.215), primadonna (M, s.291), (M, s.294), Raks (Tz., s.53), santur (Pir., s.366), şan (Hrm., s.21), şantöz (PTÇ2, s.359), (BL, s.26), şarkı (FSO, s.301), tango (YBSB, s.15), ud(KD, s.135), Verdi (G, s.269), Wagner (G, s.269).

4.2. Denizcilik Terimleri

Çark (AD, s.254), dalga (İN, s.56), davlumbaz (AD, s.263), demir atmak (Frs., s.217), donanma (PTÇ1, s.223), fok balıkları (AH, s.138), forsa (Frs., s.216), güverte (BK, s.117), iskele (AD, s.263), kadirga (Frs.,

s.216), kamara (BK, s.115), kano (FSO, s.300), kayık (KH, s.307), kıç (BK, s.117), korsan (PTÇ1, s.224), kürek çekmek (Frs., s.216), mavna (AD, s.256), penguen (AH, s.138), rıhtım (PTÇ1, s.219), sahil (İN, s.56), tahtelbahir (BTHU, s.282), tayfa (Mİ, s.301), vapur (AD, s.256), yalı (PTÇ1, s.226).

4.3. Dinî terimler

Abdest (İN, s.58), ahlak (BŞ, s.158), aşır (Bn., s.248), aşk (BŞ, s.159), ayet (Frs., s.217), Azrail (AH, s.139), besmele (İN, s.58), cami (İN, s.56), Cizvit (Pİ, s.187), derviş (Di., s.264), din (BŞ, s.158), dua (İN, s.57), dua etmek (İN, s.59), eren (BŞ, s.159), ezan (İN, s.57), fatiha (İN, s.59), haç (BVŞ, s.206), hafız (Kü., s.326), hakikat (BŞ, s.159), halâs (Meh., s.304), huri (Tes., 165), ilahi (Bn., s.247), İncil (BVŞ, s.206), Katolik (TET, s.145), (PTÇ1, s.219), keramet (AAP, s.127), kızılbaş (Hrm., s.32), kilise (Pİ, s.188), melaike (İN, s.60), merhamet (Ter., s.347), mesh (İN, s.57), Mesnevi (Di., s.264), minare (İN, s.56), mukaddes (Pİ, s.188), (KY, s.120), müezzin (İN, s.56), nafîle namazı (Y, s.87), papaz (Pİ, s.187), patrikhane (KH, s.310), rekât (İN, s.58), rükû (Tes., 169), sadaka (Bn., s.241), (Ter., s.347), sahur (Y, s.87), seccade (İN, s.58), (İN, s.58), secde (Tes., 169), sırat köprüsü (Tes., 165), sofu (Kü., s.326), sure (Bn., s.248), sülük (Tes., 165), sünnet (İN, s.58), şefkat (Ter., s.347), şehadet (KC, s.256), şeyhülislam (Pİ, s.179), şeytan (İN, s.59), tekbir (KC, s.256), tevekkül (Tes., 165), tilâvet (İN, s.60), Tûba (Tes., s.165), ulûhiyet (KY, s.121), Zebur (BVŞ, s.206), zekât (Bn., s.241), zikir (HBS, s.336).

4.4 Edebî Terimler

Aruz (SK, s.64), beyit (An., s.250), (Niş., s.170), cem (KH, s.316), gazel (BK, s.168), hikâye (FSO, s.307), kafiye (İM, s.96), kaside (PTÇ1, s.233), koşma (İG, s.48), lehçe (FSO, s.306), lirik (Nak., s.65), lirizm (FSO, s.306), makale (İH, s.192), mâni (DZ, s.279), manzume (SK, s.63), masal (FSO, s.307), mersiye (SK, s.62), mesnevi (BK, s.168), mısra (İM, s.96), nesir (FSO, s.311), neşide (SK, s.62), Pan-türkizm (KH, s.309), parnas (S, s.74), roman (SK, s.62), (FSO, s.305), romantik (S, s.74), satır (SK, s.66), seci (BK, s.168), semaî (BK, s.171), semaî kahve (DZ, s.279), sembolist (S, s.74), sîga (BB, s.209), sone (Niş., s.170), şiir (SK, s.64), (FSO, s.307), şive (İH, s.196), vezin (SK, s.64).

4.5. Meyhane Terimleri

Afyon sarhoşu (FSO, s.309), afyon yutmak (Di., s.265), âlem (SK, s.62), bade (P, s.278), bira (AS, s.85), birahane (Tu., s.135), çakır (İG, s.42), garson (Tu., s.135), gazino (TET, s.152), iskambil (TBZ, s.69), kadeh (M, s.295), (Tu., s.135), kafayı çekmek (DZ, s.275), (HBS, s.336), konyak (İH, s.196), kumar (S, s.75), külhanbeyi (KC, s.254), likör (G, s.270), (BD, s.374), metres (Pİ, s.182), meze (İH, s.190), nara (P, s.278), poker (M, s.290), (Şİ, s.139), rakı (SK, s.62), saki (KD, s.135), sarhoş

olmak(TET, s.153), şampanya (BK, s115), şarap (Bom., s.214), tek (Nak., s.52), tulumbacı (HBS, s.334).

4.6. Tiyatro Terimleri

Sahne (TET, s.158), aktör (M, s.294), (SK, s.62), aktris (M, s.294), cambaz (EM, s.81), dekor (TET, s.158), (Hrm., s.29), Karagöz (KD, s.134), komedi (YD, s.88), komedyâ (AAP, s129), kulis (M, s.294), meddah (Hrm., s.29), monolog (EM, s.79), perde (M, s.295), (TET, s.158), piyes (TET, s.158), rol (SK, s.63), (EM, s.79), sahne (M, s.294), trajedi (FSO, s.305).

4.7. Askerî Terimler

Alay (İH, s.197), barut (V, 142), bölük (Frs., s.218), bölükbaşı (V, s.142), çavuş (BL, s.20), feriklik (YBSB, s.14), gülle (PTÇ1, s.240), harbiye (İH, s.191), kalkan (V, s.148), kılıç (V, s.148), kışla (İH, s.192), kumandan (İH, s.197), levazım (KY, s.125), manga meç (V, s.148), miralay(İH, s.195), muhafız (V, s.138), muharebe (PTÇ2, s.354), muhasara (K, s.127), müfreze (Nak., s.53), mülâzım (HB, s.293), nefer (BL, s.20), ok (V, s.148), onbaşı (BL, s.20), palaska (AK, s.118), parola (BL, s.21), piyade (BKT, s.203), redif (İH, s.198), rövelver (TET, s.152), siper (V, s.143), süvari (İH, s.191), şarjör (PTÇ2, s.368), tabur (İH, s.197), (PTÇ2, s.358), top (PTÇ1, s.240), tüfek (V, s.148), yay (V, s.148), yüzbaşı (İH, s.193), zabıt (İH, s.191), (BL, s.20), zapt (K, s.130).

4.8. Spor Terimleri

Barfiks (FSK, s.251), cirit (An., s.250), eskrim (SK, s.67), güreş (Es., s.80), halter (SK, s.67), jimnastik (SK, s.67), müsabaka (SK, s.67), pehlivan (Es., s.80), perende atmak (TET, s.150).

4.9. Felsefî Terimler

Ahlak (BŞ, s.158), anarşi (MM, s.228), din (BŞ, s.158), felsefe (BH, s.9), feminizm (BŞİ, s.111), filozof (BH, s.9), ideolog (AK, s.148), konfüçyus (Hrm., s.27), mantık (Şİ, s.140), mazoşizm(BŞİ, s.111), monogami (Pİ, s.185), nihilist (AD, s.258), pan-islamizm (KH, s.309), Pantürkizm (KH, s.309), paradoks (BH, s.11), (Pir., s.367), paradoksal (TET, s.143), poliandri (Pİ, s.180), poligami (Pİ, s.180), sadizm (BŞİ, s.109), sosyalizm (TET, s.141), (Pİ, s.187), spiritüalizm (AK, s.145), spirtizm (AK, s.145), teokrasi (MM, s.227).

4.10. Sağlık Terimleri

Ameliyat (Ap., s124), apandisit (Ap., s124), bakteriyolog (Mir., s.119), bronşit (G, s.265), cerrahi (Ap., s124), dizanteri (Az., s.177), humma (G, s.265), iltihap (Ap., s124), isteri (İDA, s.33), kanser (G, s.265), (AH, s.138), kansızlık(G, s.265), kolera (KY, s.117), mikrop (Mir., s.119), muayenehane (Ap., s125), neşter (Ap., s124), nevrasteni (İDA, s.29), nezle (AH, s.138), nikris (G, s.265), operatör (Ap., s125),

romatizma (Pİ, s.177), (G, s.265), soğuk algınlığı (G, s.265), tifo (KY, s.117), (Mir., s.119), tifüs(AH, s.138), veba (BK, s.169), verem (G, s.265), (AD, s.256), zatürre (ZE, s.325).

5. Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)

5.1. Hayır Dua ve İyi Dilek Bildirenler

Allah akıbetimizi hayreylesin... (HLK, s.50), Allah bağışlasın (Nez., s.230), Allah eksik etmesin (R, s.166), Allah gani gani rahmet eylesin (F, s.381), Allah göstermesin (Mİ, s.334), Allah insanı bir kere düşürmesin... (DZ, s.281), Allah kusurunu affetsin! (N, s.81), Allah rahatlık versin (Kü., s.328), Allah rahmet eylesin (AN, s.194), (KA, s.146), Allah razı olsun! (D, s.189), (HBS, s.336), başım gözüm sadakası (İG, s.43), başın sağ olsun (Mir., s.119), eksik olma (DZ, s.283), iki cihanda yüzün ak olsun (Tes., s.170), inşaallah (An., s.252), yüzün ak olsun (BVŞ, s.209).

5.2. Beddua-İlenç ve Küfür Bildirenler

Allah belasını versin! (Tüt., s.93), (As., s.174), (NZO, s.234), Allah müstahakını vermesin! (Hrm., s.40), (T, s.183), Allah'ın cezası (FSK, s.253), Allah'tan bul! (BTHU, s.284), Allah'tan korkmazlar (Fer., s.102), defol (Hrm., s.44), defolun (Fal., s.66), düşman başına (HBS, s.334), eden elbet bulur (YBSB, s.16), eşek cennetine göndermek (MD, s.388), gözü kör olası (EM, s.81), gözü kör olsun (Y, s.89), haydi oradan (MT, s.200), iki elim yakanda kalsın (N, s.82), lanet olası (DT, s.362), neuzubillah (HBS, s.334), oh olsun (YBSB, s.16), onu da adam zannettikti (YBSB, s.16), ölümlerden ölüm beğen! (F, s.382), seni doğuracağıma... (KB, s.108), sürüm sürüm sürünsünler (Y, s.89), Şeytan alsın (FSO, s.308), verdiğim süt haram olsun (KB, s.108).

5.3. Duygusal Tepkileri Dile Getirenler

Allah aşkına! (BŞİ, s.108), (Bom., s.217), Allah be! (NZO, s.233), aman yarabbi! (YD, s.88), (C, s.316), aşk olsun! (K, s.130), ayol. (AD, s.261), bunu da mı işitecektim? (ÇH, s.83), deme gitsin (PTÇ2, s.354), fesüphanallah! (DT, s.360), gözünü sevdiğim (F, s.380), hayrola. (MT, s.199), hey gidi günler, hey! (YE2, s.293), işler kesat (AK, s.117), işte bir melek! (AD, s.261), kaderin cilvesine bak (YBSB, s.16), müsterih ol (Bom., s.202), nen var kuzum? (AD, s.256), oh (Tz., s.54), (İN, s.56), oh olsun (YBSB, s.16), süphanallah (DT, s.357), vay anasını! (NZO, s.235), yarına çıkmaz (P, s.285), yaşa! (Fer., s.95).

5.4. Selamlaşma Bildirenler

Aleykümüsselam (Hrm., s.23), hoş bulduk (PTÇ2, s.355), hoş geldin (PTÇ2, s.355), kolay gelsin (HB, s.298), merhaba (R, s.166), sabah-ı şerifler hayırlar olsun (Kıs.,235), safâ geldin (Fer., s.104), vay! (Tz., s.54).

5.5. Ayrılık Bildirenler

Allaha ısmarladık! (YD, s.93), (FSK, s.260), bu gece şansım yok (S, s.75), size doyum olmaz (TR, s.104), uğurlar olsun (YD, s.93), yolun açık olsun (ÜN, s.109), yolun uğurlu olsun (Fer., s.99).

5.6. Bir İstek Bildirenler

Allah rızası için... (Ter., s.347), Allah'ını seven... (TT, s.236), aman yarabbi! (C, s.316), ananızın ak sütü gibi (PİK, s.183), dünyada son arzun ne? (N, s.81), hakkınızı helal ediniz (Tes., s.169), merhamet buyurunuz (AN, s.199), merhamet edin (Bom., s.216), müsaade ederseniz (BK, s.117), rica ederim (S, s.72).

5.7. Konuşanı veya Dinleyeni Yüceltme Bildirenler

Dünyada eşi yok (Di., s.263), estağfurullah (TET, s.153), işte saadetin timsali! (Hrm., s.14), maşallah! (K, s.128), rica ederim (İM, s.96), seni hangi ana doğurdu! (Fer., s.95), tebrik ederim (HB, s.295).

5.8. Bir İsteği Kabul veya Reddetme Bildirenler

Baş üstüne (K, s.133), buyurun efendim (YD, s.93), eyvallah! (YA, s.207), haşa (Ç, s.188), pekâlâ (SK, s.66).

5.9. Dinî İnançları Bildirenler

Allah affetsin (KA, s.375), Allah bilir (Niş., s.173), Allah her şeyi affeder (KA, s.144), Allah için (Hrm., s.23), Allah kerim (GBA, s.325), (K, s.130), Allah rahatlık versin (Kıs.,235), Allah'a çok şükür (ZE, s.329), Allah'tan gelen kazaya rızadan baka çare yok! (İG, s.44), âmin (R, s.168), aziz Allah, şefaata ya resulallah (D, s.187), bugün varsak yarın yokuz! (SS, s.388), dini bütün (YE1, s.375), düşmez kalkmaz bir Allah (DZ, s.279), elbet bunda bir hikmet var! (T, s.179), elhamdülillah (YD, s.89), (ÜN, s.116), estağfurullah (T, s.178), hamdolsun (KY, s.125), hayırdır inşallah (Fer., s.100), inşallah (An., s.252), (P, s.285), lahavle vela kuvvete illa billah... (T, s.178), sen kalbini sağlam tut (Bn., s.249), şükür yarabbi! (Tür., s.213).

5.10. Dinleyeni Eleştirme, Uyarma, Tehdit Etme Bildirenler

Allah layığı versin (YBSB, s.15), Allah'tan kork (BL, s.22), böyle şey olur mu? (S, s.73), dağdan mı geldin? (MD, s.389), esef ederim (EM, s.80), şart olsun (Fal., s.61), tövbe olsun (T, s.184), var git işine (İG, s.47), yavaş gel! (NZO, s.234).

5.11. Özür Dileme Bildirenler

Affedersiniz (EM, s.78), (P, s.281), kusura bakmayınız (AN, s.199).

5.12. Minnet, Teşekkür Bildirenler

Allah bereket versin (YBSB, s.16), Allah'a çok şükür (ZE, s.329), Bereket versin ki... (Kıs.,239), elhamdülillah (YD, s.89), (Kü., s.327),

şükür (DT, s.361), şükür yarabbi! (Tür., s.213), tebrik ederim (HB, s.295), teşekkür ederim (YD, s.93), varolunuz! (KB, s.110).

5.13. Sembolik Olarak Ödüllendirme Bildirenler

Bravo! (Bom., s.217), sen bir arslansın (PTÇ2, s.346), tebrik ederim (P, s.282).

5.14. Töre, Gelenek ve Kültürel Değerleri Yansıtanlar

Allah bağışlasın (Nez., s.230), Allah başkasını verir (ÜN, s.116), Allah gani gani rahmet eylesin (F, s.381), Allah rahmet eylesin (AN, s.194), (KA, s.146), Allah'ın emriyle, peygamberin kavliyle... (YE2, s.316), başınız sağ olsun (ÜN, s.116), bir varmış, bir yokmuş (Bb., s.45), bugün varsak yarın yokuz! (SS, s.388), evvel zaman içinde (Bb., s.45), gel zaman, git zaman (Bb., s.45), sizden laf çıkmaz (YBSB, s.15), sizlere ömür (Siz sağ olun.) (ÜN, s.106), vatan al bayrağın dalgalandığı yerdir (Frs., s.221).

5.15. Genel Bir Davranış veya Düşünce Bildirenler

Adamına göre muamele etmeli (C, s317), bin âlimin bilmediğini bir arif bilir (KN, s.219), evveli Şam, ahiri Şam (PTÇ2, s.353), hayat bir uykudur, aşk onun rüyasıdır! (AK, s.146), iyi bir komşu kadar dünyada ala bir şey yoktur! (B, s.259), kümesin kapısı açık kalınca içeri tilki dalar (KC, s.255), ne yalan söyleyeyim? (AK, s.145), sinekten yağ çıkarmak (HLK, s.73.)

6. Doldurma Sözcükler

A!.. (TR, s.104), acayip (PTÇ2, s.346), ayol (MT, s.198), böyle (Hrm., s.24), canım (YH, s.154), demek (PTÇ2, s.350), ee (GBA, s.329), evet (SK, s.66), falan filan (BH, s.14), (Bb., s.45), falan (SK, s.66), filan (TET, s.146), ha (Ss., s.56), hâsılı (S, s.71), havadan sudan (DMU, s.162), heyhat (PTÇ2, s.350), hım... (BD, s.378), hiç (Di., s.266), malum ya (TT, s.231), malumunuz (DT, s.366), nasıl anlatmalı (Hrm., s.30), neyse (HLK, s.72), Ooo... (AHM, s.255), peki (Ş, s.339), (PTÇ2, s.350), şey (AH, s.139), (AD, s.255), şöyle (Hrm., s.24), şundan bundan (DMU, s.162), tuhaf (PTÇ2, s.346), (PTÇ2, s.350), uzatmayayım (M, s.298), vesaire (PTÇ2, s.366), yahu (Ş, s.338).

7. Lakaplar

7.1. Köken adlarından kurulmuş lakaplar

Aksaraylı (YBSB, s.14), Çerkez (BKT, s.203), Debrelî (Bn., s.243), Fraşarlı (AK, s.155), Frenk(P, s.283), Gümülçineli (½, s.295), Harzemşah (Büy., s.223), İштиpli (Nak., s.59), Karamanlı (YBSB, s.15), Selanikli (İH, s.189), yörük (YE2, s.291).

7.2. Ahşkanlıkları Bildiren Lakaplar

½ (1/2, s.295), abdülmennan (D, s.187), derviş (AK, s.120), (BŞ, s.156), Fon Sadriştayn (FSK, s.250), Hacı Zırt (Az., s.168), kazın ayağı (KA, s.375), kötü (HBS, s.335), ödlele (DZ, s.280), pehlivan (Es., s.77), zımnında (KD, s.133).

7.3. Uğraşı ve Meslek Adlarından Kurulmuş Lakaplar

Aşçı (Tüt., s.92), avcı (Pİ, s.179), avukat (NK, s.281), baytar(İH, s.198), bestekâr (HLK, s.74), büyücü (Büy., s.224), çarkçı (Mİ, s.301), dizanterici (Az., s.165), hacı(An., s.250), (BL, s.27), hancı (GBA, s.327), kadı (NK, s.281), kaptan (Bom., s.212), kemancı (KD, s.135), kitapçı (MD, s.389), logaritmacı (Vn., s.349), nalbant (YE2, s.296), nişancı (Fer., s.98), semerci (AN, s.193), silahtar (Fer., s.98).

7.4. Fiziksel Özelliği Bildiren Lakaplar

Alp (Büy., s.223), badik (DZ, s.274), çakır (Bn., s.245), çam (YE2, s.303), çiroz (Krm., s.350), eşek(Na., s.379), gedik (PİK, s.177), hadım (KN, s.215), kambur (YE2, s.297), kara (Frs., s.220), kel (AD, s.262), kıvrıcık (DZ, s.275), kızıl(Az., s.184), koca (Di., s.264), kör (İH, s.192), köse (Tür., s.210), (Na., s.376), Pehlivanoğlu (Büy., s.223), serçe (FSK, s.250), sıska (FSK, s.250), şişman (İH, s.193), uzun (Az., s.190), takunya-lı (YBSB, s.15).

7.5. Davranış Bildiren Lakaplar

Altın Peri (Kol., s.273), âşık (Niş., s.170), baba (Bom., s.210), be-lalı (YBSB, s.15), bitli (Meh., s.347), cin (YE2, s.293), çağır (YBSB, s.16), deli (BVŞ, s.205), ebulfuruva (MM, s.225), fakacı (Kar., s.123), gâvur (Bn., s.240), imparator (PTÇ1, s.227), kırmızı (AK, s.114), kuduz (V, s.139), kurt (Es., s.78), mehmaemken (Mm., s.345), pabucu pü-yük(MT, s.200), sultan (İH, s.195), zal (Fer., s.95).

7.6. Argo ve Kaba Sözlere

Ömer Seyfettin hikâyelerin söz varlığında belli bir oranda yer alan unsurlardan bir tanesi de argo ve kaba sözlere.

Afili (DZ, s.278), ahmak (BVŞ, s.212), (AN, s.194), alçak (Hrm., s.15), alüfte (Hey., s.392), anasını ağlatmak (DZ, s.281), anasını bellemek (GBA, s.329), aşüfte (AD, s.261), azgın (BV, s.85), (AD, s.261), azmak (As., s.175), baldırı çıplak (AN, s.193), budala (Niş., s.173), (Hrm., s.43), bunak (AN, s.199), bunamak (BV, s.84), caka satmak (HLK, s.73), çak-mak (Tür., s.209), çalmak (NZO, s.234), çek arabamı (MT, s.197), çüş (DZ, s.277), dağdan mı geldin? (MD, s.389), dangalak (Nez., s.230), daniska (Mİ, s.300), dolma yutmak (KB, s.109), edepsiz (MD, s.387), enayi (DZ, s.283), eşek cennetine göndermek (MD, s.388), eşek (TBZ, s.76), eşşek (Tür., s.215), faka basmak (V, s.139), fellah (Hav., s.364), fink atmak (YBSB, s.15), gâvur (HB, s.297), gebeş (Kü., s.326), gıcıkla-

mak (BT, s.276), hain (Hrm., s.15), halt (AH, s.140), hampur (HLK, s.81), haşlamak (Tür., s.210), hayasız (MD, s.387), herif (MD, s.387), hımbıl (TBZ, s.76), hınzır (Hrm., s.45), hödük (AN, s.196), kaçık (H, s.101), (B, s.258), kâfir (UÖ, s.358), kahpe (YE1, s.372), kalın kafalı (Az., s.183), kaltak (BL, s.23), kaparoz (YBSB, s.15), karı (KC, s.255), karmanyolacı (Kar., s.123), kart (KH, s.313), kerata (AN, s.198), keriz (HLK, s.81), kış (AN, s.199), kocakarı (ÜN, s.114), kokot (Bb., s.41), köftehor (Mİ, s.324), küfürbaz (AN, s.196), mangiz (HLK, s.81), mankafa (Top., s.240), maskara (MD, s.387), metres (Hrm., s.45), moruk (HBS, s.334), nah (MD, s.385), orospu (PTÇ1, s.220), (Hrm., s.45), pezevenk (KC, s.256), piç (P, s.288), (HBS, s.335), sıkmak (BV, s.83), sökmek (KH, s.309), sürtmek (Hrm., s.38), şıllık (Mİ, s.324), şıfıntı (Mİ, s.324), tıkmak (MD, s.391), ulan (GBA, s.324), ülen (Na., s.379), yosma (Y, s.91), zampara (Mİ, s.324), zındık (Bn., s.241), (KA, s.374), züppe (Hrm., s.41), (BT, s.280).

Sonuç

Ömer Seyfettin, Türk hikâyeciliğinin en ünlü simalarından biridir. Bütün ömrü boyunca Türk dili, Türk vatani ve Türk milliyetçiliğine hizmeti düşünmüş ve eserlerinin hepsinde bu idealin gerçekleşmesi için çaba sarf etmiştir.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in hikâyeleri söz varlığı ögeleri bakımından incelenmiştir. Araştırma sürecinde Ömer Seyfettin yazdığı 150 hikâyedeki söz varlığı ögeleri (atasözleri, deyim, terim, kalıp sözler, ikilemeler, lakaplar, doldurma sözler ve argo kullanımlar) saptanmış ve bunların sözlüksel alan çalışması yapılmıştır. Ancak çalışmada, saptanan söz değerlerinin çeşitliliği ve sayıca fazlalığı nedeniyle hikâyelerdeki söz varlığı ögelerinin tamamı sunulmamıştır.

Ömer Seyfettin hikâyelerinin söz varlığında 61 atasözü ve 761 deyime rastlanmıştır. Saptanan 61 atasözünün 10'u Ömer Asım Aksoy'un (1988a) "Atasözleri Sözlüğü"nde yer almamıştır. Bunun yanı sıra saptanan 761 deyimden 46'sı da Ömer Asım Aksoy'un (1988b) "Deyimler Sözlüğü"nde yer almamıştır. Böylece bu araştırma sayesinde Türkçe sözlüklere, dolayısıyla Türkçeye yeni söz varlığı ögeleri kazandırılmış olacaktır.

Terim olabileceğini düşündüğümüz 300 sözcük, argo veya kaba söz olabileceğini düşündüğümüz 79 tane örnek ve birbirinden farklı 604 ikileme hikâyelerin söz varlığında yer almaktadır. Ayrıca hikâyelerin söz varlığında 81 lakap, 30 doldurma sözcük ve 67 özlü söze rastlanmıştır.

Hikâyelerde 163 tane kalıp sözün kullanıldığı görülmüştür. Birkaç başlığa da ait olabileceğini düşündüğümüz kalıp söz varlığı ögeleri, farklı başlıklar altında tekrarlanmıştır.

Büyük çoğunluğu anonim olan, ait olduğu toplumun düşüncelerini yansıtan, geçmişte yaşananların tekrarında yardımcı ve yol gösterici olma yolunda ipuçları taşıyan, anlatım sanatlarına bürünmüş, eski ve özlü sözler olan atasözleri Ömer Seyfettin hikâyelerinin söz varlığı içerisinde önemli bir yer tutar.

Atasözleri anlamsal kuruluşları, olumlu ya da olumsuz yargıları, dil içinde gösterdiği farklılıkları ile bir dilin en iyi yansıtıcısıdır. Kahramanlar, mesajlarını kısa yoldan ulaştırmak, soyut kavram ve ifadeleri somutlaştırıp kolay anlaşılacak için atasözlerine başvururlar.

Hikâyede yer alan atasözlerinden bazıları kaynak olarak kullandığımız Ömer Asım Aksoy (1988a) “Atasözleri Sözlüğü”nde yer almamıştır. ‘*Deli pazarı... pazarı.*’, ‘*Karaman’ın koyunu, sonra çıkar oyunu...*’, ‘*Köpeksiz köy bulmuş, değneksiz gezer.*’ atasözleri bunlar arasında yer alır.

Derleme özelliği taşıyan atasözleri sözlüklerini bir derin dondurucuya benzeten M. Y. Sağlam (2004: 62), atasözlerinin anlam ve işlevlerinin ancak bir metin ya da söylem içinde çözülebileceğini ifade eder. Atasözleri, halk hikmetleri ve halk felsefesidir. Dilden çıktıkları milletin nasıl düşündüğünü, yani fikirlerinin nasıl ve ne şekilde olduğunu anlatırlar. Hikâyelerdeki atasözleri, insanların davranış biçimlerini, hayat felsefelerini, gelenek ve göreneklerini, inançlarını özlü bir biçimde ortaya koymaktadır. Ömer Seyfettin hikâyelerinin söz varlığında belli bir oranda yer alan atasözleri birtakım farklılıklarla karşımıza çıkmaktadır. Bazı atasözlerinde sözcüklerin değiştiği, bazılarında sözcük/ses düzeyinde ekleme ve eksiltme yapıldığı, bazılarının da sözdiziminde sapmalar olduğu tespit edilmiştir.

Pilavdan dönenin kaşığı sapı (dönenin kaşığı) kırılınsın (Aştan kalanın kaşığı kırılınsın *YBSB, s.15*), arpa eken buğday biçmez (Arpa ekerken darı biçeceğiz galiba *M, s.292*), denize düşen yılana sarılır (Ama denize düşen köpeğe sarılır! *Pir., s.367*) gibi örneklerde, atasözünü oluşturan ögelerden bir veya bir kaçının benzer büyüklükte başka ögelerle yer değiştirmesi söz konusudur. İki gönül bir olunca samanlık seyran olur (İki gönül bir olunca samanlık nasıl seyran olursa... *AHM, s.254*, denize düşen yılana sarılır (Ama denize düşen köpeğe sarılır! *Pir., s.367*) gibi örneklerde ise, atasöz-

züne ilave yapılmaktadır. Bu ilaveler sadece tek bir sestem ibaret olabileceği gibi, sözcük ve hatta sözcük grubundan da oluşabilmektedir. Köpeksiz köy bulmuş, değneksiz gezer(Türklerin ‘edebiyat’ denilen bu köpeksiz köyünde sopasız gezerler... *BD, s.377*), eden bulur, inleyen ölür (*Eden elbet bulur, tıksınlar haini... YBSB, s.16*) gibi örneklerde de atasözünün asıl biçimini oluşturan öğelerden bir veya birkaçı eksiltilmekte ve yerlerine yeni öğeler gelmektedir. *Geç* olsun da *güç* olmasın (*Güç* olsun da *geç* olmasın, anneciğim. *Bk., s.154*) örneğinde olduğu gibi, biçimsel değişiklik atasözünü oluşturan öğelerin sadece tümce içindeki sırasının değişmesinden ibarettir.

Kalıplaşmış olan atasözleri, sözlüklerde sabit şekillerini muhafaza ederken yazılı ve sözlü ürünlerde birtakım değişikliklerle karşımıza çıkarlar. Hikâyelerde de farklı biçimlerde kullanıldığı karşımıza çıktığı görülmektedir. Birtakım farklılıklarla karşımıza çıkan atasözleri hikâyelerin dilini konuşma diline yakınlaştırmıştır.

Anlatımı güçlendirici etkisi olan deyimler, Ömer Seyfettin hikâyelerindeki söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturur. Anlatıma renk katan olaylar ya da durumları tek tek sözcükler yerine etkileme amacıyla anlatımda deyimler baş sıradadır. Ömer Seyfettin’in hemen her hikâyesinde görülen deyimler, kolay anlaşılabilir, konuşma dilinden örneklerle bir arada verilmektedir. Deyimler, hikâyelerde yer alan kahramanların dünya görüşü, olay ve durumlar karşısında gösterdikleri tepkiler, onların yaşam biçimi, çevre koşulları, gelenek, görenek, inançları ve düşünme biçimleri hakkında ipuçları verir.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde deyimler, kahramanlar kadar anlatıcı tarafından da kullanılmaktadır. Ömer Seyfettin hikâyelerindeki kahramanların içinde buldukları koşulları, duygu ve düşünce dünyalarını en açık ve kısa yoldan aktarabilmek için, deyimlerin somutlaştırma özelliğinden de yararlanmışlardır.

Ömer Seyfettin hikâyelerinde yer alan deyimlerin niteliklerini ve türlerini belirlemek için Aksan’ın belirlediği ölçütler esas alınmıştır (Aksan 2006c: 98–110).

1. Anlatım gücünü artıran anlam olaylarından, söz sanatlarından yararlanmaları nedeniyle anlambilim açısından,

a) Deyimlerimizin bir bölümü, benzetmelerden yararlanır. Turp gibi (Niş., s.173), avuç içi kadar (FSO, s.301), çorap söküğü

gibi (HLK, s.73), damdan düşer gibi (Kü., s.331), mal bulmuş Mağribi gibi (PTÇ1, s.227)... deyimleri örnek olarak gösterilebilir.

b) Anlambilimde benzetmelerin ikinci aşaması aktarmalardır. Bunlardan en yaygın olanı deyim aktarmasıdır. Aralarında somutlaştırma ürünü taşıyan bazı deyimler de vardır. Baba ocağı (İG, s.44), aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık (KD, s.138), dünyaya kazık kakmak (YE2, s.300), ekmeğini taştan çıkarmak (Di., s.263), pireyi deve yapmak (B, s.258)...deyimlerinde olduğu gibi.

c) Deyimlerimizde görülen ikinci bir aktarma türü ad aktarmasıdır. El etek öpmek (PIK, s.177), eli bayraklı (YBSB, s.16), ense yapmak (Nak., s.52), dirsek çürütmek (BB, s.202)...deyimleri buna örnek olarak gösterilebilir.

2. Kuruluş, sözdizimi özellikleri açısından incelenecek olursa, deyimlerimizin büyük bir çeşitlilik ve zenginlik gösterdiği görülür. Değişik sözcük türlerinin bu ögelerin oluşumunda görev aldığına tanık olmaktadır.

Sözdizimi bakımından ele alındıklarında deyimlerin en büyük bölümünün masterlarla oluşmuş “yüklemsel kuruluşlar” olduğu göze çarpar. Ağzı açık kalmak (Meh., s.303), boyun eğmek (PIK, s.172), hal hatır sormak (Y, s.88), paçaları sıvamak (Hav., s.361)...deyimleri örnek olarak gösterilebilir.

“Yüklemsel olmayan” bağdaştırmalar da deyimler arasında yer almaktadır. Ağzı burnu yerinde (AD, s.260), dizinin dibinde (T, s.180), gel zaman git zaman (AK, s.156), boğaz tokluğuna (DZ, s.280), boş yere (PTÇ1, s.236)... deyimlerinde olduğu gibi.

Bir masterla oluşturulmuş deyimlerin çekimli eyleme dönüştüğü görülür. Ağzı açık kalmak (...*ağzım açık kaldı*. Meh., s.303), ağzını aramak (...*ağzını aradım*. Hrm., s.26), havsalasına sığamamak (...*havsalasına sığamıyor*. Tes., s.165), pireyi deve yapmak (...*geçti mi 'pire'yi 'deve'yaparız!* B, s.258)...gibi masterla oluşturulmuş deyimler kullanım sırasında çekimli eyleme dönüşür.

Bunların yanı sıra, doğrudan doğruya çekimli eylemle kurulmuş, tek yargılı tümce biçiminde deyimler de yer almaktadır. Açtı ağzını, kapadı gözünü (Fer., s.97), Nuh der peygamber demezdi (BH, s.10), bir yaşına daha girdim (SS, s.389)... örneklerinde olduğu gibi.

Yazarın söz varlığında yer alan deyimlerin bir bölümü tamlama niteliği taşır. Ad tamlamaları arasında bit yeniği (Kü., s.331), bostan korkuluğu (YBSB, s.17), can acısı (Hrm., s.16), göz aşinalığı (Kol., s.273), iman tahtası (DT, s.359), sıra dayağı (Fal., s.61)... gibi deyimler örnek gösterilebilir.

Sıfat tamlamalarına örnek olarak deliksiz uyku (Ss., s.53), kara haber (BVŞ, s.202), kör talih (Di., s.270), kuru iftira (Mİ, s.306), tatlı dil (NK, s.281), ... gibi deyimler örnek gösterilebilir.

İkilemelerden deyimleşmiş olan, bir deyim olarak kullanılanlar da az değildir: Çift çubuk (BH, s.13), çoluk çocuk (PTÇ2, s.353), doğru dürüst (KA, s.375), eğri büğrü (Hey., s.392), mırın kırın (LE, s.128), tepeden tırnağa (ÜN, s.106)... gibi.

3. Kimi deyimlerin, şiir dilinde görülen ölçü, uyak, yineleme gibi ses özelliklerinden ve biçime ilişkin niteliklerinden yararlanmasıdır:

“Açtı ağzını, kapadı gözünü... Fer., s.97” (5+6 ölçü; açtı/kapadı yinelemesi; /t/,/d/ses yinelemeleri.)

“...bir varmış bir yokmuş gibi... (½, s.296)” (...mış/...muş ses yinelemesi, bir/bir yinelemesi)

“...bu ismi var cismi yok ilahların karşısında... (PTÇ1, s.221)” (isim/cisim uyaklı kuruluşu ve iyelik ekinin yinelenmesiyle dikkati çekmektedir.

“Kırk satır mı? Kırk katır mı? (F, s.382)” (4+4 ölçü; kırk/kırk, mı/mı yinelemelerine; ...ır/...ır ses yinelemelerine başvurulduğu görülmektedir.

“...vur patlasın çal oynasın. (HBS, s.335)” (vur/çal yinelemesi, [-sın] ekinin yinelenmesi.)

4. Tıpkı sözcükler ve atasözleri gibi, deyimlerin de bir bölümü zamanla unutulur; kullanımdan düşer. Ahfeş’in keçisi gibi baş sallamak (TG, s.242), fütür getirmemek (Büy., s.228)... gibi deyimler buna örnek verilebilir.

Yazarın söz varlığında yer alan mortuyu çekmek (YE2, s.310), nara atmak (HBS, s.334), ölüsü kınalı (DZ, s.281)... gibi bazı argo ifadeler de deyimler arsında yerini alamaktadır.

Hikâyelerde kullanılan deyimlerin birçoğu tıpkı atasözlerinde olduğu gibi Ömer Asım Aksoy’un “Atasözleri ve Deyimler” sözlüğünde yer almamaktadır. Baş çatlamak (YH, s.159), çocuk

oyuncağı(KY, s.120), dünyayı zindan etmek (ÜN, s.114), eski çamlar bardak oldu (Ç, s.186), göz aşinalığı (Kol., s.273), kin bağlaması (Büy., s.225), kurum satmak (ZE, s.335), ortalığı pislik götürmek (AN, s.195)... gibi deyimler Aksoy'un sözlüğünde yer almamaktadır.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde bazı deyimlerde sözcüklerin değiştiği, bazılarında sözcük/ses düzeyinde ekleme ve eksiltme yapıldığı, bazılarının da sözdiziminde sapmalar olduğu tespit edilmiştir. *Açtı ağzını yumdu gözünü*(Açtı ağzını, kapadı gözünü... *Fer.*, s.97), *el ayak çekilmek* (El ayak kesildikten sonra seni götürür... *ÜN*, s.115) gibi örneklerde, deyim oluşturulan öğelerden bir veya birkaçının başka öğelerle yer değiştirmesi söz konusudur. *Kendini atmak* (Sokağa kendimi dar attım. *P*, s.289), *aklına koymak* (Aklıma ant içmeyi koymuştum. *An.*, s.249) gibi örneklerde ise, deyime ilave yapılmaktadır. Bu ilaveler ses, sözcük ya da sözcük grubu boyutunda olabilir. *Avucunun içine almak* (Avcumun içindediniz. *V*, s.147) örneğinde olduğu gibi bazı deyimlerde deyim asıl biçimini oluşturan öğelerden bir veya birkaçı eksiltilmekte ve yerlerine yeni öğeler gelmemektedir. *Gözünden uyku akmak* (Uyku gözlerimden akıyordu. *GBA*, s.329), *Kırk katır mı kırk satır mı?* (Kırk satır mı? Kırk katır mı? *F*, s.382) gibi örneklerde ise deyim oluşturulan öğelerin sadece cümle içindeki sırasının değişmesi söz konusudur.

Ömer Seyfettin hikâyelerinin söz varlığı içinde deyimlerin atasözlerine göre daha fazla yer kapladığı görülmektedir. Yazar deyimlerin biçimsel kullanımında yapmış olduğu sapmalarla dilini konuşma diline yaklaştırmıştır.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri deyimler açısından olduğu kadar Türkçe söz varlığının önemli öğelerinden olan ikilemeler açısından da zengindir. Hikâyeler üzerinde yapılan incelemede ikilemelerin çeşitli biçimlerine rastlanmıştır. Hikâyelerde yer alan ikilemeleri şöyle sınıflandırabiliriz: Aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla kurulanlar (*açık açık* (T, s.179), *afilli afilli* (DZ, s.278), *sürü sürü* (BVŞ, s.202) ...gibi), eşanlamlıların bir araya gelmesiyle (*hısım akraba* (Di., s.262), *ev bark* (FSK, s.254), *açık saçık* (T, s.179)...gibi.), karşıt anlamlıların bir araya getirilmesiyle (*uzak yakın* (NK, s.289), *şişman zayıf* (AAP, s.127), *alış veriş* (D, s.187)...gibi.), yakın anlamlıların bir araya getirilmesiyle (*üst baş* (Kol., s.276), *toz duman* (BVŞ, s.208), *sövüp saymak* (MD, s.382), ...gibi.), kurucularından biri anlamını kaybetmiş ikilemelerle (*ufak tefek* (½, s.295), *hayal meyal* (PTÇ2, s.360), *eğri büğrü* (BD,

s.377)...*gibi.*), kurucuların ikisinin de anlamını kaybettiği ikilemelerin bir araya gelmesiyle (*karman çorman* (AN, s.194), *falan filan* (BH, s.14), *abuk sabuk* (MD, s.389)... *gibi.*), kurucuları yansıma olan ikilemeler ile (*tak tak*(Fal., s.65), *şıkır şıkır* (BVŞ, s.210), *şangır şangır* (ÜN, s.112)...*gibi.*), önsesi /m/ ile değiştirilerek oluşturulanlar (*tabur mabur* (AHM, s.275), *şart mart* (BTHU, s.285), *kaşık maşık* (TG, s.245)...*gibi.*), aynı sözcükten kurulan çıkmalı ikilemeler (*elden ele* (Fal., s.65), *yerden yere* (M, s.299), *uzaktan uzağa* (K, s.131)...*gibi.*), aynı sözcükten kurulan yönelmeli ikilemeler (*yüz yüze* (Hrm., s.16), *yan yana* (DZ, s.283)...*gibi.*

Günlük yaşantıyı düzenleyen ve kolaylaştıran, konuşma dilinin hazır ifadeleri olan kalıp sözler, Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde önemli ölçüde yer almaktadır. Hikâyelerde yer alan kalıp sözler hikâye kişilerinin kültürüne ışık tutarak, onların inançlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve göreneklerini yansıtır.

Kalıp sözlerin birçoğunda İslam kültürünün izlerini görmek mümkündür. *Allah bilir* (Niş., s.173), *Allah kerim* (GBA, s.325), *Allah'a çok şükür* (ZE, s.329), *dini bütün* (YE1, s.375)...ancak bunlardan birkaçıdır. Bir kimse için hayır dua ve iyi dilek temennilerinde bulunmak için *Allah eksik etmesin* (R, s.166), *Allah kusurunu affetsin* (N, s.81), *Allah rahatlık versin* (Kü., s.328), *Allah razı olsun* (D, s.189), *yüzün ak olsun* (BVŞ, s.209)... gibi kullandığımız ifadeler yazarın söz varlığında çokça yer alır.

Günlük hayatta, bir yerden ayrılırken ya da birini uğurlarken *Allaha ismarladık* (YD, s.93), *size doyum olmaz* (TR, s.104), *uğurlar olsun* (YD, s.93), *yolun açık olsun* (ÜN, s.109); birine teşekkür ederken *Allah'a çok şükür* (ZE, s.329), *şükür* (DT, s.361), *teşekkür ederim* (YD, s.93), *varolunuz* (KB, s.110); özür dilerken *affedersiniz* (EM, s.78), *kusura bakmayın* (AN, s.199); birine beddua ederken *Allah belasını versin* (Tüt., s.93), *Allah müstahakkını versin* (T, s.183), *Allah'tan bu l*(BTHU, s.284), *eden elbet bulur* (YBSB, s.16), *gözü kör olası* (EM, s.81)... gibi kalıp sözlerin hikâyelerin söz varlığında yerini almış olduğu tespit edilmiştir. Bunların haricinde yemeğe başlanırken, yol sorulurken, ölüm, evlenme gibi olaylar karşısında söylenmesi gerekli olan sözler yine hikâyelerin söz varlığında mevcuttur. Yer alan bu kalıp sözlerin hepsi dilimizin zenginliğinin bir göstergesidir.

Ömer Seyfettin hikâyelerinin söz varlığına bakıldığında çeşitli alanlara ait birçok terimle karşılaşmak mümkündür. *Musikî gramofon* (Hrm., s.36), *keman* (Hrm., s.28), *mandolin* (Bom.,

s.199)...gibi; denizcilik *donanma* (PTÇ1, s.223), *kadırga* (Frs., s.216), *kıç* (BK, s117)... gibi; dini *ayet* (Frs., s.217), *derviş* (Di., s.264), *eren* (BŞ, s.159)... gibi; edebî *kafiye* (İM, s.96), *koşma* (İG, s.48), *lehçe* (FSO,s.306)... gibi; meyhane *afyon yutmak* (Di., s.265), *çakır* (İG, s.42), *tek atmak* (Nak., s.52) ... gibi; tiyatro *aktör* (M, s.294), *dekor* (TET, s.158), *kulis* (M, s.294)... gibi; askerî *bölük* (Frs., s.218), *kışla* (İH, s.192)... gibi; spor *eskrim* (SK, s.67), *müsabaka* (SK, s.67), *halter* (SK, s.67)... gibi; felsefî *ideolog* (AK, s.148), *paradoks* (BH, s.11)... gibi; *sağlık neşter* (Ap., s124), *operatör* (Ap., s125)... gibi alanlardaki terimler saptanmaya çalışılmıştır. Birçok alana ait terimler hikâyelerde yer alabilir. Çalışma yukardaki alanlarla sınırlandırılmıştır.

Aksan'ın, “genellikle konuşulan dilde bir şeyi anımsamak üzere zaman kazanma, söyleneni pekiştirip kesinleştirme gibi amaçlarla, konuşan kimsenin kullandığı, çoğu kez gereksiz olan sözcüklere ve anlatım kalıpları” (Aksan:2006a: 199) olarak tanımladığı doldurma sözler, Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde az da olsa rastlanmaktadır. *Böyle* (Hrm., s.24), *ee* (GBA, s.329), *falan filan* (BH, s.14), *malum ya*(TT, s.231)...gibi. Söz varlığı dar ve kültür düzeyi sınırlı kimselerde bu gibi doldurma sözlere daha sık rastlanır. Çoğunlukla, anımsanmak istenen sözcük bulunamadığı zaman kullanılmaktadır.

Filoloji, dil bilimi, kültür tarihi ve halk bilimi çalışmaları açısından önem taşıyan lakaplar, hikâyelerin söz varlığında sınırlı da olsa yer alır. Lakapların verilmiş sebeplerine bakıldığında lakap alana ait kişilik özelliklerinin asıl kaynak olduğu görülür. Kişinin tutum ve davranışları, karakter özellikleri, mizacı, fiziki görünüşü, yaşama biçimi, özel zevkleri ve yeteneklerini karşılayan veya çağrıştıran türlü isim ve sıfatlar da ona lakap olabilmektedir. Aynı zamanda kişinin doğrudan karakter özellikleri yanı sıra mesleğine, başından geçen bir olaya, memleketine ve ailesine ait dikkat çeken özellikleri gösteren kelimeler de lakap olarak verilebilmektedir (Coşar 2003: 29). *Debreli* (Bn., s.243), *Fon Sadriştayn* (FSK, s.250), *çarkçı* (Mİ, s.301), *badik* (DZ, s.274), *kıvırcık* (DZ, s.275)... gibi lakaplar hikâye kişilerinin bazılarının lakaplarıdır.

Ömer Seyfettin hikâyelerin söz varlığında belli bir oranda yer alan unsurlardan bir tanesi de argo ve kaba sözlerdir. *Aliüfte* (Hey., s.392), *aşüfte* (AD, s.261), *bunak* (AN, s.199), *çüş* (DZ, s.277), *daniska* (Mİ, s.300), *kart* (KH, s.313), *mangiz* (HLK, s.81)... gibi bazı argo kullanımlar yazarın söz varlığında yer al-

maktadır. Hikâye kişileri, argo ve kaba ifadelerle olumsuz düşüncelerini söze yansıtırlar.

Ayrıca hikâyelerde yaşanmışlıklara dair pek çok özlü söz vardır. Hikâyelerdeki özlü sözlerin hiçbirinde yanlış yönlendirmeyi amaçlayan bir anlatım kullanılmamıştır. Tersine iyiyi, doğruyu, güzeli vurgulayan mesajlar içermektedirler.

Bir söz varlığı tespiti olan bu çalışmayla, dönemin maddi ve manevi kültür unsurlarını ortaya çıkarmak ve bir yazarın üslubunu ele veren söz varlığı öğelerini belirleyip genel söz varlığına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Yapılan çalışmadan anlaşılıyor ki söz varlığını belirleme çalışmalarının önemli dilbilimsel çalışmalar olduğunun bilincinde olunmalı ve bu çalışmalara dilbilimsel alanda gerek bireysel yazın çıkarımları için gerekse ulusal yazına yönelik çıkarımlar için çok yer verilmelidir. Yapılacak yeni “derleme ve tarama” çalışmaları Türkçenin söz varlığı bakımından zenginliğinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü ülkemizde söz varlığını belirlemeye dönük çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu nedenle her türde ve yaş düzeyinde yazılan eserlerin söz varlığını belirlemeye dönük çalışmaların sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAROĞLU, M. Türker; *Dünya Atasözleri*, Kaya Yay., İstanbul.
- *AĞAKAY, Mehmet Ali 1954; “Türkçede Kelime Koşmaları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s.97–104.
- AKAY, Hasan 2005; *İslami Terimler Sözlüğü*, İşaret Yay., İstanbul.
- AKSAN, Doğan 2006a; *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yay., Ankara.
- AKSAN, Doğan 2006b; *Anadilimizin Söz Denizinde*, Bilgi Yay., Ankara.
- AKSAN, Doğan 2006c; *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, Bilgi Yay., Ankara.
- *AKSAN, Doğan 2009a; *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ankara.
- *AKSAN, Doğan 1961; “Anlam Alışverişi Olayları ve Türkçe”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s.207–273.
- AKSOY, Ömer Asım 1988a; *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Atasözleri Sözlüğü*, İnkılâp Yay., İstanbul.
- AKSOY, Ömer Asım 1988b; *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Yay., İstanbul.
- AKSOY, Ömer Asım 2009; *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler*, TDK Yay., Ankara.
- AKTUNÇ, Hulki 2002; *Büyük Argo Sözlüğü*, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

- AKYALÇIN, Necmi 2007; *Türkçe İkilemeler Sözlüğü*, Anı Yay., Ankara.
- ARGUNŞAH, Hülya 2007a; *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Hikâyeler 1*, Dergâh Yay., İstanbul.
- ARGUNŞAH, Hülya 2007b; *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Hikâyeler 2*, Dergâh Yay., İstanbul.
- ARGUNŞAH, Hülya 2007c; *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Hikâyeler 3*, Dergâh Yay., İstanbul.
- ARGUNŞAH, Hülya 2007d; *Ömer Seyfettin Bütün Eserleri Hikâyeler 4*, Dergâh Yay., İstanbul.
- ARSLAN, Mehmet. 2004; *Argo Kitabı*, Kitabevi Yay., İstanbul.
- *AYDIN, Erhan 1997; “Orhon Yazıtlarında Hendiadyoinler.” *Türk Dili Dergisi*, S.544, s. 417–421, TDK Yay., Ankara.
- AYVERDİ, İlhan 2008; *Misalli Büyük Türkçe Sözlük(I. C, II. C, III. C.)*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul.
- BAŞ, B. 2011; “Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler”, *TÜBAR*, 29, 27-61.
- *BAŞKAN, Özcan 1974; “Terimlerde Özleşme Sorunu” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1973–74*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- *BOLULU, Osman 1998; “Deyimler-Deyimlemeyenler”, *Türk Dili Dergisi*, S.64, s.16–18.
- CEVİZCİ, Ahmet 2003; *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul.
- COŞAR, Mevhibe 2003; “Trabzon’da Derlenen Lâkaplar Üzerine Bir Derleme/Değerlendirme” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1999*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- *ÇAĞATAY, Saadet 1978; “Uygurcada Hendiadyoinler”. *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, No: 279. Ankara.
- *ÇİFÇİ, Musa 2006; “Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, Cilt VI, Sayı 2, s. 297-301, İzmir.
- ÇOBANOĞLU, Özkul 2004; *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.
- *ÇOBANOĞLU, Özkul 2003; “Atasözleri”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 287, s. 151–201.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf 1989; “Bir Dilin Sözcük Varlığı”, *Varlık* 987.s.11.
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf 2004; *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit 1990; *Türk Argosu İnceleme- Sözlük*, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.

- DEVELLİOĞLU, Ferit 2002; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Ktabevi Yay., Ankara.
- *DİLÂÇAR, Agop 1957; “Terim Nedir?”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* C. VI. S. 64. s. 207–210.
- *DİLÇİN, Cem 1983; “Türkiye Türkçesinin Sözcükleri ve Tarihsel Sözlüğü.” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1972*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem 2009; *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- DOĞAN, D. Ahmet 2005; *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yay., İstanbul.
- *EYÜBOĞLU, E.Kemal 1975; *Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul.
- *GÖKDAYI, Hürriyet 2008; “Türkçede Kalıp Sözler”. *Bilig. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütavelliği Heyet Başkanlığı, S.44, s.89–110.
- *HATİBOĞLU, Vecihe 1981; *Türk Dilinde İnkileme*. Ankara Üniv. Basımevi, Ankara.
- *HATİBOĞLU, Vecihe; 1963–64. “Atasözleri ve Deyimler” *Türk Dili*. C. 13. S. 152. s. 469–471, TDK Yay., Ankara.
- HENGİRMEN, Mehmet 2007; *Deyimler Sözlüğü*, Engin Yay., Ankara.
- *İMER, Kâmile 1991; “Türkçenin Sözcüklerindeki Yeni Ögeler”. *Dilbilim Araştırmaları*. İstanbul: Hitit Yay., s.18–28.
- *KALAFAT, Yaşar; BAYATLI, Necdet Yaşar 2011; *Türk Kültürlü Halklarda alkışlar- kargışlar*, Berikan Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep(Haz.) 1992; *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- *OLGUN, İbrahim 1989; “Farsça ve Türkçe Atasözleri ve Deyimler Üzerine”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1972*, Ankara Üniversitesi Basımevi, S.371, s.153–172.
- *ÖZEZEN, Muna Yüceol 2001; “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz” *Türk Dili Dergisi*, S.600, s. 869. 879.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat 1943; *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- PALA, İskender 2002; *Atasözleri Sözlüğü*, L&M Yay., İstanbul.
- PARLATIR, İsmail 2008; *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Yargı Yay., Ankara.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali 2006; *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., Ankara.
- SAĞLAM, Musa Yasar 2004; *Atasözleri-Kaybolan Kültür Mirasımız*, Ürün Yay., Ankara.

- *SEMİH, Mehmet 1993; *Türk Edebiyatında Mahlaslar, Takma Adlar Tapşurmalar ve Lakaplar*, Anahtar Kitaplar Yay., İstanbul.
- SÖZER, Vural 2005; *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- TEKİN, Arslan 2010; *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü*, Bilgeoğuz Yay., İstanbul.
- *TUNA, Osman Nedim 1949; “Türkçede Tekrarlar”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. III. Kısım, S. 3-4, s.429-447.
- Türk Dil Kurumu 1998; *Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- *USLU, Mustafa 2007; *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Yağmur Yay., İstanbul.
- *UZUN, Leyla Subası 1991; “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”. *Dilbilim Araştırmaları*, İstanbul, Hitit Yayınevi, s. 29-39.
- VARDAR, Berke(yönetiminde) 2002; *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yay., İstanbul.
- YURTBAŞI, Metin 1996; *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*, Özdemir Yay., İstanbul.
- *ZÜLFİKAR, Hamza 1991; *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, TDK Yay., Ankara.